

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ROMANISTIKY

Veronika Švecová
Studijní obor: španělská a polská filologie

Komentovaný překlad vybraných povídek Sergio Pitola
Nocturno de Bujara
El relato veneciano de Billie Upward

Annotated translation of selected stories by Sergio Pitol
Nocturno de Bujara
El relato veneciano de Billie Upward

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 16. prosince 2010

.....
podpis

Ráda bych na tomto místě poděkovala především doc. Mgr. Jiřímu Chalupovi, Dr. za odborné vedení a cenné rady, kterými mi pomohl zkvalitnit tuto práci.

Obsah

1. Úvod	4
2. Stručný životopis Sergio Pitola	5
3. Překlad a komentář	9
3.1. Bucharské nokturno	9
3.2. Komentář překladu povídky Bucharské nokturno	26
3.3. Benátský příběh Billie Upwardové	32
3.4. Komentář překladu povídky Benátský příběh Billie Upwardové	47
4. Závěr	50
5. Resúmen	52
6. Anotace	53
7. Bibliografie	55
8. Přílohy	

1. Úvod

Předmětem této diplomové práce je komentovaný překlad dvou povídek mexického spisovatele Sergio Pitola – *Nocturno de Bujara* a *El relato veneciano de Billie Upward*. Obě povídky jsou součástí sbírky *Vals de Mefisto*.¹ Autor je napsal v průběhu svého pobytu v Moskvě na přelomu let 1980 a 1981.

Pitolovy texty mne zaujaly svým stylem, ve kterém se volně prolínají cestopisné i autobiografické prvky, literární reflexe s pohádkovou magičností, metafyzické úvahy se záměrnou neuspořádaností – časovou i geografickou. K volbě povídky *Nocturno de Bujara* mne vedl i ten důvod, že velká část příběhu se odehrává ve Varšavě, tedy v Polsku, a mým druhým studijním oborem je polská filologie.

Ačkoliv první povídky Sergio Pitola vyšly již v roce 1959, do povědomí širší veřejnosti se jako spisovatel dostal až v roce 2005, kdy mu bylo uděleno jedno z nejvýznamnějších literárních ocenění španělsky píšícím autorům – Cervantesova cena (*Premio Miguel de Cervantes*). Do českého jazyka byly zatím přeloženy dvě z jeho povídek, a to *Vals de Mefisto* (Mefistův valčík) v překladu Josefa Forbelského (1963) a *El arte de la fuga* (Umění fugy) v překladu Anny Tkáčové (2010).

Práce je rozdělena do čtyř částí. Nejprve krátce přiblížím autorův život. Třetí kapitolu tvoří překlady povídek. Za překladem povídky vždy následuje komentář překladatelské práce a problémů, které jsem při práci musela řešit. Originální znění povídek okopírované ze sbírky *Vals de Mefisto* je volně přiloženo na konci práce.

¹ Sergio Pitól, *Vals de Mefisto*, Barcelona: Editorial Anagrama, 1984.

2. Stručný životopis Sergio Pitola

Sergio Pitol Deméneghi, spisovatel, překladatel, diplomatický atašé a učitel se narodil 18. 3. 1933 ve městě Puebla v provincii Veracruz v Mexiku. V pěti letech mu zemřeli oba rodiče a krátce na to i sestra. Jeho i bratra se ujali babička Catalina Buganza a strýc Agustín Deméneghi. V šesti letech onemocněl malárií, která ho až do jeho dvanácti roků svým způsobem izolovala od okolního světa. Během této doby přečetl značné množství knih. Vzpomíná, že jeho babička byla vášnivou čtenářkou a on se ji snažil napodobovat.² Vnitřní svět si utvářel pomocí textů autorů, jako byli Jules Verne, Arthur Conan Doyle, Mark Twain či Robert Louise Stevenson. Mezi jeho nejoblíbenější autory se záhy zařadili Lev Nikolajevič Tolstoj, Miguel de Cervantes, Charles Dickens a William Shakespeare, kteří do budoucna ovlivnili jeho vnímání literatury i skutečného světa.

V šestnácti letech byl přijat na Právnickou fakultu Mexické národní autonomní univerzity (*Universidad Nacional Autónoma de México*, UNAM). Tamtéž využívá možnosti navštěvovat přednášky na fakultě filozofie. Čas strávený studiem v hlavním městě považuje za nejintenzivnější období svého života. Navštěvuje muzea, divadelní představení, chodí do filmového klubu. Hodně čte, jeho oblíbenci se stali: Marcel Proust, James Joyce, Virginia Woolfová, Thomas Mann, Franz Kafka, Jorge Luis Borges, Jean-Paul Sartre a mnoho dalších. Náruživě studuje všechno, co má něco společného s vývojem myšlení, ústavním právem, právní filozofií, mezinárodním právem a především státoprávní teorií. Školu sice v roce 1955³ dokončil, ale diplomovou práci obhájil až ve svých třiceti pěti letech, a to na základě nabídky práce pro mexické Ministerstvo zahraničí.

Po studiích začíná pracovat v redakci nakladatelství Editorial Novaro pro společnost Compañía General de Ediciones.

V roce 1966 mu bylo nabídnuto zaměstnání na jedné z evropských ambasád. Byl to právě onen moment, který jej přinutil dopsat a obhájit diplomovou práci (z teorie práva, titul práce zněl *Utopías del Renacimiento*⁴).

² Sergio Pitol, *El cotidiano ejercicio de la escritura y la lectura es el premio mayor que puede recibir un escritor*, Gaceta Universidad Veracruzana, N° 67-69, Julio-Septiembre 2003, <http://www.uv.mx/gaceta/Gaceta67/67/mar/mar2.htm> [cit. 1. října 2010].

³ Sergio Pitol – Wikipedia, wolna encyklopedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Sergio_Pitol [cit. 30. září 2010].

⁴ Sergio Pitol *El cotidiano ejercicio...*

Jeho první diplomatická cesta vedla do bývalé Jugoslávie, kde začal pracovat na mexickém velvyslanectví v Bělehradu jako kulturní atašé. Příliš dlouho se tam však nezdržel, po několika měsících na tuto činnost rezignoval na protest proti krveprolití na Plaza del Tlatelolco v mexickém hlavním městě. Do úřadu se vrátil až v roce 1972, dva roky po pádu vlády Díaze Ordaze. Následujících téměř třicet let strávil jako kulturní atašé mexického velvyslanectví v Paříži, Budapešti, Varšavě či v Moskvě. V roce 1980 vykonal zkoušky na Ministerstvu zahraničních věcí, aby mohl zastávat funkci diplomata a ucházet se o úřad velvyslance. V bývalém Československu zastával funkci vedoucího Kulturních záležitostí na Sekretariátě zahraničních vztahů, vedoucím Mezinárodních záležitostí Národního institutu umění a působil jako velvyslanec Mexika.

Své rozsáhlé znalosti jazyků (polština, ruština, italština, francouzština, angličtina) i evropské kultury uplatňoval při práci pro nakladatelství Seix Barral, Anagrama, Tusquets, Novaro a Oasis. Spolupracoval s časopisy jako např. „Revista de la Universidad“, „Estaciones“, „Revista de Bellas Artes“ a „La Palabra y el Hombre“ a dalšími mexickými periodiky. Byl univerzitním profesorem v Xalapě a Bristolu.

Jeho spisovatelská činnost se datuje od roku 1956, kdy napsal povídky *Amelia Otero* a *Victorio Ferri cuenta un cuento*, které však vydal až o tři roky později. Po dalších deseti letech vydává celou řadu povídek a esejů: *No hay tan lugar* (1967), *Infierno de todos*, 1971, *Los climas*, 1972, *El tañido de una flauta*, 1973, *Asimetría*, 1980, *Nocturno de Bujara*, 1981, *Cementerio de tordos*, 1982, *Juegos florales*, 1985, *El desfile del amor*, 1985, *Domar a la divina garza*, 1988, *Vals de Mefisto*, 1989, *La casa de la tribu*, 1989, *La vida conyugal*, 1991, *El arte de la fuga*, 1996, *Obra reunida*, 2004. Do českého jazyka byly dosud přeloženy pouze tyto texty: *Mefistův valčík* v překladu Josefa Forbelského z roku 1988, který vyšel v časopise Světová literatura,⁵ a *Umění fugy* v překladu Anny Tkáčové.⁶

Pro Pitolův vytríbený styl jsou charakteristické jeho poznatky z cest, postřehy z pobytů v různých evropských zemích, jejichž kultury velmi pečlivě studoval. V jeho prózách se setkáme i s množstvím autobiografických prvků a patrný je i vliv lásky ke kinematografii, která, jak říká, pro něj byla „oknem do světa dříve než

⁵ Světová literatura, č. 1, 1988, cit. podle: Markéta Riebová, *Pitol, Sergio (Premio Cervantes 2005)*, <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18317/pitol-sergio-premio-cervantes-2005> [cit. 13. prosince 2010].

⁶ Sergio Pitol *Umění fugy*, přel. Anna Tkáčová, Dauphin, Praha 2010.

knihy“.⁷ Pracuje v několika časových rovinách. Nechává promlouvat postavy, jako by to byly právě ony, kdo píšou povídku, aby vzápětí jejich akci přerušil a nahradil ji vzpomínkou nebo komentářem ze současnosti, ze kterého se pak volně a nenásilně vrací zpět, často do zcela odlišné časové dimenze, než byla ta, ze které vycházel před svým intermezzem. Udrží čtenáře v bdělosti, neboť děj se neodehrává jen v různých časových úsecích, ale i na různých místech. Marta Rivera de la Cruz k tomu napsala: „Pitol nás náhle a bez předchozího upozornění vhodí do jakési chaotické geografie; je takřka nemožné vytyčit trasu knihy: postřehy a zápisky nás stěhují ze Sieny do Říma, z Říma do Varšavy, z Varšavy do Prahy, do Benátek nebo Chiapasu, do Barcelony s její „gauche divine“...⁸ zkrátka na všechna místa, která vytvářejí součást minulosti tohoto kosmopolitního autora“.⁹

Jak už jsem výše zmínila, Sergio Pitol se do povědomí čtenářů a literární obce vůbec nedostal jen díky své spisovatelské činnosti. Kolumbijský básník, Darío Jaramillo, řekl, že Sergio Pitol není překladatel, který píše, nýbrž spisovatel, který překládá: „tento vynikající spisovatel nám tak daruje bezchybnou, průzračnou, plynulou a soudržnou španělštinu.“¹⁰ Překladatelská činnost byla pro Sergio Pitola doslova životní potřebou, dopingem v jeho jinak diplomatické, učitelské a především spisovatelské práci. Díky jeho překladům se mohou španělsky mluvící čtenáři seznámit s tvorbou polských autorů, jako jsou Witold Gombrowicz, Bruno Schulz, Jarosław Iwaszkiewicz, Jerzy Andrzejewski či Kazimierz Brandys, anglicky píšících jako Ford Madox Ford, Jane Austenová, Malcolm Lowry, Henry James či Joseph Conrad, z maďarských je to např. Tibor Déry a z čínských Lu Sün. Kolekce Pitolových překladů čítá kolem sta děl. Část z nich začalo v roce 2008 vydávat Nakladatelství Univerzity ve Veracruz v Mexiku.

Pitolova esejistická tvorba – *El arte de la fuga*, 1996 a *Pasión de la trama*, 1998 – přispěla k šíření mexické kultury ve světě.

⁷ Pitol, *el escritor que convirtió su vida en literatura*, <http://www.elmundo.es/elmundo/2005/12/01/cultura/1133459786.html>, [cit. 13. srpna 2007].

⁸ La gauche divine (z fr. božská levice) intelektuální a umělecké hnutí rozšířené v šedesátých letech minulého století v Barceloně, Gauche divine – Wikipedia, la enciclopedia libre, http://es.wikipedia.org/wiki/Gauche_divine [cit. 12. prosince 2010].

⁹ Marta Rivera de la Cruz, recenze knihy *El arte de la fuga*, Reseñas. Sergio Pitol: El arte de la fuga . n° 7 Espéculo, <http://www.ucm.es/OTROS/espculo/numero7/pitol.htm> [cit. 12. listopadu 2010].

¹⁰ Fabiola Palapa Quijas, La colección Sergio Pitol Traductor, de la UV, se enriquece con cuatro títulos más, La jornada: La colección Sergio Pitol Traductor, de la UV, se enriquece con cuatro títulos más, www.jornada.unam.mx/2010/01/28/index.php?section=cultura&article=a06n1cul [cit. 1. února 2010].

Vybraná ocenění: Premio Nacional de Novela de México (1973), Premio Xavier Villaurrutia (1981) za *Nocturno de Bujara*, Premio Nacional de Literatura de México (1983), Premio Heralde de Novela (1985) za *Desfile del amor*, Premio Nacional de las Artes y Letras de México (1994), Premio Juan Rulfo de la Feria Internacional del Libro de Guadalajara (1999), Premio ai Bellunesi Che Hanno Onorato la Provincia in Italia e nel Mondo (2000), Premio Nacional Francisco Javier Clavijero de México (2002), Premio Miguel de Cervantes (2005) ad.

3. Překlad a komentář

3.1. Bucharské nokturno

I

Tak například jsme jí říkali, že jak se začínalo stmívat, tak to krákání havranů a mávání jejich křídel dohánělo cestující k šílenství. Zmínit se o tom, že těchto ptáků přilétalo do města na tisíce, by neznamenal nic. Museli byste vidět větve těch obrovských eukalyptů či košatých kaštanů, které vypadaly, jako by se každou chvíli měly zhroutit pod tíhou zuřivé houšti peří, zobáků a šupinatých nožek, abyste pochopili tu pošetlost redukovat určité fenomény na čísla. Znamenalo by snad něco, kdybych řekl, že hejna tisíců havranů, nebo spíš, hejna stovek tisíců havranů s řevem přelétala pod samarkandským nebem, než se usadila v jeho parcích a na třídách plných stromů? Ne! Museli byste vidět ten živý shluk v barvě toho nejčernějšího antracitu, abyste přestali počítat v číslech a nechali volný průchod beztvarému, ale zjevnému pojmu nekonečna.

„V hodině přiletu havranů,“ vyprávěl Juan Manuel, „není nic zvláštního na tom, vrhne-li se nějaká portugalská turistka z balkonu osmého patra hotelu Tamerlán, nebo když nějaký skandinávský diplomat na procházce městem začne také krákat, mávat rukama, poletovat a poskakovat ve snaze vzlétnout, a to až do chvíle, než přijede zdravotník, aby ho odvezl tam, kde mu dají nezbytnou uklidňující injekci.“

„To je tím strašným krákáním,“ pokračoval jsem já, „které havrani vydávají těsně před roztrháním. Protože ve chvíli, kdy se začne stmívat, vidíš padat ze stromů ptáky s vyklovanými vnitřnostmi a polámanými křídly, částmi hlav, nohou a mračny peří, jako shnilé ovoce, říkám ti, je to strašný pohled! Zatímco nahoře, v hustém větroví, ti pozůstalí vyděšeně skáčou z větve na větev nebo se schovávají ve snaze zamaskovat se do větví, aniž by se třeba jen pokusili uletět.“

„Protože jeden druh pouštního čápa s dlouhým zobákem, tenkým, ale nebezpečně ozubeným,“ přerušil mě, „tzv. *Ciconiidae dentiformis*, se na ně vrhá a rve je na kousky. Ty bys je měla znát, protože podle toho, co jsem četl, přilétají z libyjského pobřeží, aby obsadili rozlehlé kalábrijské pláne. Ta hrůza dohání ptáky k tomu nejžalostnějšímu krákání. Vidělas je útočit? Feri, ten Maďar, v průběhu svého ozdravného pobytu z rámusu těchto masožravých jatek málem zešílel.“

Vztekle nás pozorovala a pak, rozhodnuta zapojit se do našeho rozhovoru, trochu chaoticky prohlásila:

„Myslím si, že masem jiných ptáků se živí spíše laponští rackové.“

„Laponští rackové? *Larus argentatus laponensis*?“ ptal se s úplně vážnou tváří Juan Manuel. „Abych pravdu řekl, nikdy jsem o tomto druhu neslyšel. Dobrá, vy víte, že v otázkách ornitologie jsem úplně laik... Jsi si jistá, že se jedná o racka laponského? Mé příručky na toto téma jsou velmi obecné. Budu se muset podívat do něčeho odbornějšího.“

„Křik havranů se někdy podobá dětskému pláči; a jindy, častěji, výkřiku oběšence.“

Vzápětí jsme na ptáky úplně zapomněli a bez sebemenšího přechodu jsme začali blábolit o svatém, záhadném a bohatém městě Samarkandu. O jeho historii, architektuře i kultuře. Ve skutečnosti šlo o to, aby nemluvila ona, aby byla potichu co možná nejdéle.

„Nemá ani půvab ani kulturní prestiž Buchary,“ prohlásili jsme několik dní před jejím odjezdem. „Buchar je městem Avicenny, Samarkand Tamerlána a Čingischána. To je ten rozdíl a je obrovský, uvědomuješ si to?“

II

Jsem si jistý, že když jsem byl ve Varšavě poprvé, neměl jsem o Buchaře ani ponětí. Možná jsem její jméno podvědomě zachytil v nějakém románu. Že by existoval nějaký čaroděj z Buchary v „Tisíci a jedné noci“? A možná jsem to jen náhodně zahlédl za výkladem obchodu s koberci. Ovšem od té doby, co se Issa objevila se svými cestovními letáky, jsme se Juan Manuel i já každý na svou pěst odevzdali pátrání po veškerých dosažitelných informacích o uzbeckých městech ve Střední Asii, abychom svým historkám dodali co největší věrohodnost.

Jen pár týdnů před tím, než jsem do této oblasti odcestoval, jsem slyšel, jak jeden mexický teosof projíždějící Moskvou prohlásil, že Buchar je jedním z těch pupků Vesmíru, jedním z bodů (myslím, že mluvil o sedmi), ve kterých země dokáže navázat spojení s nebem. Nevím, co je na tom pravdy, ale když jsem za soumraku přijížděl do města a uviděl onu konkávní formu nebeské klenby, získal jsem pocit, že se nacházím v samotném středu planety. To všechno mělo pravděpodobně vliv na to, aby onen pocit magnetismu a magie, které starobylé město vyzařovalo, zesílil po překročení jeho hradeb. Přicházel jsem na tržiště, na „kasbah“, do nepřehledných

židovských čtvrtí, se stejným naprostým úžasem, který ve mně vzbuzovaly některé knihy nebo určité filmy, když jsem byl ještě dítě.

Zdá se, že srdce Buchary nezaznamenalo za posledních osm století žádnou změnu. S Dolores a Kyrimem jsme procházeli tímto labyrintem uliček, kterým jen stěží mohly projít dvě osoby vedle sebe. Uzoučké stezky překvapivě ústí na rozlehlá náměstí, vedou k mešitám v komplexu Poi-Kalyan s vysokým a monumentálním minaretem, na náměstí Lyab-i Hauz, k mauzoleu Samánovců a mauzoleu Chasma-Ayub, k pozůstatkům starobylého bazaru. Zatoulá-li se cestovatel v pozdní noční hodinu v pustých uličkách (které jsou lemovány jednopatrovými, zřídka dvoupatrovými domy bez oken; na dřevěných domovních dveřích není ani centimetr místa, jehož by se nedotkly řezbářovy ruce, a je na nich různými způsoby zapsána historie a erby rodu, který jej dosud obývá, jsou renovovány každých sto padesát či dvě stě let stejnými pásovými ornamenty, legendami a symboly, jakými se honosily v 18., 15. nebo 12. století), uslyší ozvěnu svých kroků, která jako by přicházela z jiných období.

Prohlížím si pohlednice, které jsem si koupil v Buchaře. Je jasné, že nepoznávám všechna místa, mohl a nemusel jsem tam být. Nepochybně mě přivádí v úžas fakt, že jsem poznal ty divy, které před mýma očima rozprostřel obratný rytec; město si už jen stěží dokážu vybavit; hlavně si vzpomínám na hluk svých kroků, rozhovory s Dolores a Kyrimem, vzduch plný opilosti a rozkoše, která mě zaplavovala pokaždé, když se jedna z těch uliček otevřela, aby dala vyniknout jemným tvarům mauzolea; vzpomínám na islámskou hudbu, která se linula z jakýchsi oken, ani ta asi nedoznala větších proměn od dob, kdy předci stávajících obyvatel vztyčili toto náboženské centrum, jež se záhy stalo obchodním střediskem, ve kterém se setkávaly karavany z různých oblastí Turkestánu i z daleka: z Číny, Byzance, vznikající Rusi; dorozumívali se pomocí znaků, používali slova, kterým jen málokdo rozuměl, rozkládali své zboží v podloubích bazaru a v přilehlém okolí, ukazovali peníze, šňůrky s uzlíky, směňovali v sérii složitých obchodních operací tuby se zlatým prachem, kousky stříbra; toledské mince se mísily s mincemi raženými na Krétě, v Cařihradu, s mincemi z celého Orientu. Přepych Samarkandu, který jsem poznal o den později – tolik zlata, tolik nádhery, ta rozloha hradeb, ta výška věží – mi po noční procházce Bucharou připadal v porovnání s potřebami dnešních bohatců jako podivný sen o velkoleposti, která jako by byla předzvěstí

Hollywoodu. Jako kdyby Tamerlán předpokládal pozdější existenci Griffitha nebo De Millea a bavil se tím, že jim ukazoval cestu!

Ale ne všechno bylo tichem a klidem v bucharské noci!

Začínal měsíc listopad. V Uzbekistánu končil sběr bavlny a v jeho bohatých městech se konaly svatby. V jedné chvíli se Buchara utápěla v hluku a bláznění. A tehdy, při pozorování jednoho ze svatebních procesí, jsem nejspíš ucítil mávnutí křídel, první jen těžce popsitelný dotek události, která se stala před dvaceti lety. Tehdy jsme si Juan Manuel a já ve Varšavě povídali s jednou italskou malířkou, víceméně odpudivou ženskou, a přesvědčovali ji k cestě do Samarkandu. Dnes docházím k závěru, že jsme jí tehdy měli doporučit Bucharu; všechno, co jsme si tenkrát vymýšleli, abychom ji navnadili, se jeví možné v Buchaře. To, co se nám určitým způsobem rýsovalo, když jsme jí vyprávěli o Samarkandu, se týkalo toho druhého města.

Zatímco jsme procházeli uličkami ve snaze dojít do centra města, k tomu skutečnému pupku Vesmíru, o kterém se jistě zmiňoval onen teosof, Kyrim s požitkem vypravoval děsivé příběhy, které slyšel v domě přátel svých rodičů; s největší jistotou se tyhle historky předávají z generace na generaci a tak se dostanou i do budoucích století; pojednávají o hrůzných zločinech, o strašně složité rozčtvrcených tělech. Vypravěč s požitkem odhaluje tuto krutost, která se v ojedinělých situacích zmocňuje pouštních kmenů; ale, stejně jako v „Tisíc a jedné noci“ tyto příběhy v sobě postrádají skutečnou krev, jsou druhem metafor nepřízně osudu, všeho dobrého i zlého, co v sobě zahrnuje lidské fátum (protože Alláh bude vždy ten nejmoudřejší!), a místo toho, aby nás vyděsily, vytvářejí v nás jistý druh uvolnění, klidu.

Není těžké se domyslet, že když Issa, ta italská malířka, vycestovala do Střední Asie, nejspíš byla i v Buchaře. Je možné, že zrovna tam dostala onu nemoc, která ji připravila o rozum a o jejíchž detailech jsme se nikdy nedozvěděli úplně všechno.

III

Povídali jsme jí historky, jejichž extravagance ji většinou dráždila, i když některé ji pobavily. Dávali jsme jí tak zapomenout na hloupé citové problémy s venezuelským studentem Robertem, jehož milenkou se stala naprosto

nevysvětlitelně. Jedna věc byla, že s ním spala, a druhá, že ho všude tahala s sebou, nutila ho říkat ty svoje hlouposti a ještě je vychvalovala. Ale jestliže už to bylo absurdní, pak absurdnější bylo, že Robertovi tahle vášeň vyhovovala. Tato neurotická, hořká a dravá žena neměla nic společného s mladými blondýnkami s kulatými tvářičkami, se kterými jsme jej vždy vídali: s veselými servírkami z jedné hospody blízko Placu Konstytucji.

Když Juan Manuel přijel do Varšavy, scházeli jsme se na kus řeči v malé kavárně v hotelu Bristol. Avšak ve chvíli, kdy jsme tu malířku poznali, skoro jsme tam přestali chodit; Issa příliš pila a příliš mluvila; jediné, co ji zajímalo, bylo vyprávět o svém životě, probírat všechny své životní úspěchy (o kterých jsme předpokládali, že jsou smyšlené) a v určitém okamžiku nás donutit poslouchat nekonečnou sérii nadávek na Roberta, který jí sliboval, že ji vyzvedne a skoro vždycky ji ponechal svému osudu.

Než jsem ji poznal, párkrát jsem ji viděl večeřet v restauraci hotelu Bristol. Vždycky samotnou. V atmosféře zoufalství, která byla navíc nabitá opovržením vůči okolnímu světu. Náhodně jsem se dovídal o jistých okolnostech. Byla to velmi bohatá žena. Byla příbuzná movitých průmyslníků ze severní Itálie. Malovala. Tedy spíš malovala v dobách již minulých; vystavovala v několika nejdůležitějších evropských galeriích (což muselo stát šílenou sumu peněz). Nikdo přesně nevěděl, co dělala v Polsku. Je možné, že přijela, aby pronásledovala svého varšavského milence; a pak v zemi jen netečně zůstávala. Snad se bála vrátit k rodině a do města plného nezdarů a doufala, že se zázrakem dočká uznání alespoň její dílo. Jednoho dne jsem ji uviděl sedět s Robertem, kterého jsem téměř neznal. Venezuelan mě přivítal se srdečností, která mi měla být podezřelá. Zavedl mě ke stolu a představil mi svou přítelkyni. Pak prohlásil, že musí na chvíli odejít, a nechal nás o samotě. Čekali jsme až do zavírací doby, ale on už se pro ni nevrátil. Od tohoto momentu jsem se jí nemohl zbavit. Proti mé vůli si ze mne udělala svého důvěrníka, své obecenstvo. Únava, kterou mi tím působila, byla naprosto vyčerpávající.

Žárlivost ji začala pohlcovat doslova alarmujícím způsobem. Plakala na veřejnosti, dělala scény. Jednoho dne se před námi objevila s náladou méně ponurou než obvykle a oznámila nám, že je rozhodnutá se z této tak málo uspokojující lásky léčit. Za nejlepší způsob považovala odjet co možná nejdále. Ne, nevěřila, že je čas vrátit se do Itálie; mluvila o cestování, poznávání nových míst, a když šla kolem kanceláře společnosti Wagons Lits, nemohla se ovládnout. Rezervovala si lístek na

cestu do Moskvy, Kyjeva a Leningradu. Přišla s několika turistickými letáky v ruce. Poletí do Moskvy asi za tři týdny. Vysvětlovala, že se jí špatně pracuje, že zrovna dělá na jedné velké olejomalbě, která by se mohla stát jejím mistrovským dílem, ale náhle ji přemohla nechuť, malý prostor jejího ateliéru ji dusí; navíc to sprosté chování Roberta, který se vydal do hor, bez nejmenší potřeby jí to sdělit, tedy až na poslední chvíli, a to jen po telefonu, ji zdeптalo víc, než by vůbec bylo možné si představit.

Až se vrátí, ve Varšavě ji nezastihne; ona bude ve stepi. Cestování jí pomůže nabrat zpátky potřebnou sílu, aby toho hulváta mohla opustit a vrátit se ke své práci s precizností, na kterou, jak tvrdila, byla zvyklá.

Juan Manuel si začal prohlížet jeden z turistických letáků: byl v něm popsán itinerář, který si Issa vybrala, a pak jiný, který zahrnoval několik dalších měst včetně Samarkandu. Na celé stránce byla barevná fotografie komplexu staveb na náměstí Registán.

„A jak sis mohla nevybrat tuhle trasu?“ vykřikl poté, co si přečetl několik odstavců v nabídce. „Z nedostatku peněz nebo zvědavosti? Víš vůbec, jestli budeš mít druhou příležitost se do těchto míst dostat? Přemýšlej o tom trochu! Vědělas, že Samarkand byl založen ve stejné době jako Babylon? Je to jediné město z té doby, které je dosud obydleno! V Samarkandu se dějí podivuhodné věci. Vzpomínáš si na Feriho, toho maďarského klavíristu, který loni bydlel na koleji Dziekanka? O letních prázdninách jel navštívit své spolužáky, kteří odtamtud pocházejí. Po návratu vyprávěl neuvěřitelné věci.“

Začali jsme šátrat v paměti a snažili se rozpomenout na všechno, co říkáme, když chceme mluvit o tomhle typu míst, směsici povrchních názorů, nepřesností zaměřujících Kavkaz s Byzantskou říší, Bagdád s Damaškem, Blízký východ s Dálným, vyprávěli jsme o jakutských princích a samojedech, barbarských rituálech a rafinovaných ukrutnostech, které se děly v Samarkandu. Jako informátor a protagonista nám sloužil mladý Feri, jenž všechny tyto neuvěřitelné události prožíval od chvíle, kdy vystoupil z vlaku a zjistil, že přátelé, jeho staří kamarádi z budapešťské konzervatoře, kteří ho měli čekat, na nástupišti nebyli; místo nich tam stál jakýsi stařec a mladík s hustým knírem, v kápích z astrachánu, čapkách ze stejné kůže a černých kožených botách až po kolena. Vypadali, že si jej pečlivě prohlížejí, jako by se ho snažili rozpoznat, identifikovat. Feri si pomyslel, že by se mohlo jednat o příbuzné jeho přátel, kteří se kvůli nějaké nepředvídatelné události nemohli

dostavit a poslali je za sebe na uvítanou. Přišel k nim a dosti elementární ruštinou se jich zeptal, jestli čekají na něj; vysvětlil, že se jmenuje Feri Nagy, a řekl jim jména mladíků, kteří s ním studovali v Budapešti. Rusky mu odpověděli, že ano; poté si něco stroze sdělili ve svém jazyce, což na něj působilo příliš formálně. Mladší z nich vzal kufr a obřadným gestem jej vyzval, aby je následoval.

„Feri říkal, že vkročili do asijského města, do skutečného centra úzkých uliček, polorozpadlých hradeb, královsky zdobených vchodů, jimiž se dala matně zahlédnout vnitřní patia plná granátových jabloní, růžových keřů a houfu dětí schopných vydávat tak ohlušující křik jako ti havrani, které později viděl za každého soumraku v městských zahradách. Tlusté děti s velkými hlavami vykukovaly ze dveří, vydávaly podivné zvuky ve svém jazyce, jako by jej upozorňovaly na to, že má ještě čas vrátit se na nádraží a nasednout do prvního vlaku, který jej odveze ze Samarkandu. Jak říkal, zvuk se podobal větě, která v maďarštině znamená: Vrať se domů, Satane!“

Jeden z nás uvedl, že dům, do kterého přišli, se ničím nelišil od ostatních. V jednom rohu byla slepá zeď a dveře; ve druhém poschodí, malinké okno chráněné železnou mříží. Vstoupili, přešli patio, které bylo tak jako jiné poseté růžovými keři a granátovými jabloněmi, avšak děti zde chyběly. Starší pán s mladíkem v pláštích s astrachánovými límci vzpřímeně kráčeli a stejným vojenským krokem vystoupali po úzkém schodišti, které vedlo na terasu. Přes terasu se dostali do velmi jednoduše zařízeného pokoje připomínajícího klášterní celu, jehož vybavení sestávalo z jedné úzké postele a malého stolku s umyvadlem. Stařec jednou či dvakrát tlesknul a začal rozčileně nadávat, což bylo zcela v rozporu s jeho vážnými způsoby. Objevila se mladá dívka se džbánem plným vody, kterou nalila do nádoby. Ferimu bylo vždycky nepříjemné umývat se v přítomnosti někoho cizího, ale neměl jinou možnost, než si svléknout košili a umýt si tvář, krk i paže před těmi dvěma muži, kteří stáli u dveří pokoje a zaujali postoj spíše dozorců než hostitelů. Vzal si z kufru košili a ve chvíli, kdy si ji chtěl obléknout, se ona mladá dívka vrátila s arabskou tunikou. A ze starcových posunků, či spíše rozkazů, pochopil, že mu nezbývá nic jiného, než si ji obléknout.

„Bylo mu strašně trapně. Znalas Feriho?“ znova se zeptal Juan Manuel. „Ne? Byl to moc mladý kluk, byl velmi stydlivý a neschopný postavit se čemukoliv na odpor. Dokážu si ho v té situaci velmi dobře představit, jak se bez diskusí podrobuje jakémukoliv jejich rozkazu. V jakém jazyce by jim mohl odpovědět? Pokaždé, když

se pokusil jim něco říct rusky, odpovídali, že ano, proč by ne, pochopitelně, ale mezi sebou i nadále hovořili oním jazykem, ve kterém nerozuměl ani slovo.“

Pak přešli do salonu. Nějaký mladík v jeho věku, oblečený jako Evropan tak, že by si ho kdokoliv mohl splést s chlapcem z jižní Evropy, třeba s někým z Palerma nebo Atén, jej přivítal a posadil vedle princezny.

„Vedle jaké princezny?“ zeptala se se zjevným zájmem Italka.

Museli jí vysvětlit, že Feri zavítal do domu urozené čerkeské rodiny.

„V Samarkandu dosud žijí potomci některých nejstarších rodů na světě.“

Seděli na kobercích mezi hromadami polštářů a podušek. V salonu bylo všechno elegantní, ale zároveň velmi špinavé. Nešlo o prostou eleganci, nebylo snadné ji nalézt, všimnout si kde a v čem spočívá. Mohl si jí povšimnout jen ten, kdo byl v těchto věcech zběhlý. Běžný smrtelník by zaznamenal pouze zmatek, špínu a přepestrou směsici barev. Stará princezna byla oděna do bohatých brokátů, nebyla však obutá a puch, kterým čpělo její tělo, byl nepopsatelný: směs potu, špinavých nohou, nikdy nepraného prádla, žluklých olejů a laciných parfémů. Naopak muži vypadali velmi čistě. Vnuk byl jediný, kdo byl oblečený jako Evropan; ostatní, ženy i muži, byli vyšňoreni tak extravagantně, jak si jen lze představit; skoro všichni byli obutí do černých bot vysokých ke kolenům, někteří měli zlaté tuniky, jiní kožené, jelenicová saka i kalhoty a navíc čapky a límce z astrachánu; ženy měly široké kalhoty, které byly pod pestrobarevnými tunikami sotva vidět. Ferimu, který byl velmi špatný pozorovatel, celkový obraz připomínal zvětšeninu perské miniatury.

„Říká ti to něco?“ přerušil jsem a obrátil se na Issu. „Mně, abych pravdu řekl, nic. Perská miniatura? Co tím chtěl říct? Na perských miniaturách může být vyobrazena celá řada výjevů, od harému až po lov. Vždyť víš, že Maďaři jsou asiáté, a proto se náš drahý Feri Nagy začal cítit jako ryba ve vodě. Nepotřeboval slova, aby se s nimi dorozuměl. Tu schůzku nedokázal nikdy pořádně popsat, protože na ní v podstatě neviděl nic zvláštního. Připadalo mu to tak přirozené jako narozeninový oběd v budapešťském hotelu Gellért, jenom ta stará princezna se mu vůbec nelíbila.“

„Ale kam se to dostal? Na bazar?“

„Nic jsi nepochopila, protože jsi ve skutečnosti stejná jako Feri. Je jim jedno, jestli jsou na tom či onom místě. Všechno jim připadá normální. Jak by mohli být na bazaru? Snažili jsme se ti několik hodin vysvětlit, že se ta schůze konala v domě čerkeských princů!“

„Tak pro začátek, jsem si jista, že tam neexistují žádné soukromé domy ani princové jakéhokoliv druhu. Mně se zdá, že vám ten váš Feri jenom namluvil hromadu nesmyslů a vy jste mu uvěřili.“

„To je možné. Ale ujist'uji tě, že ty jizvy si nevymyslel; viděli jsme je.“

„Ano, viděli jsme je; a můžeme dodat, že to nebyla žádná sranda. Tak dobře, vezměme to po pořádku, začali nosit na stůl: vařené skopové, svazky aromatických bylin a zároveň, aniž by dodržovali jednotlivé chody, podávali medové a pistáciové zákusky, dortíky z piniových oříšků, misky s polévkou a na zapíjení broskvovou pálenku, která byla podle něj výtečná. Stařena, ačkoliv seděla vedle něj, se k němu až do určité chvíle chovala dost odměřeně, arogantně a povýšeně jako k nějakému přivandrovalci, který se do jejich salonů vetřel kdovíjakými způsoby, ale po druhé či třetí skleničce se na něj začala usmívat, říkat mu nesrozumitelné věty, podávat mu zákusky svými tlust'oučkými prsty s neuvěřitelně špinavými nehty. Evropsky oblečený mladík nejedl: v rohu pokoje hrál monotónním rytmem na bubínek a prozpěvoval si nějakou orientální píseň, velmi mdlou a velmi jemnou; jeho tvář získávala v určitých chvílích skoro ženský výraz. Mně by se z toho jídla, té směsi tuku s medem, akorát tak zvedal žaludek; Feri byl ovšem nadšen. Všichni se k němu začali přibližovat, obklopovat jej, usmívali se a nabízeli mu jednu sklenku pálenky za druhou, rukama mu podávali jehněčí žebírka i zákusky, do úst mu vkládali datle. Feri je případ! S puchem, který mu byl ze začátku tak odporný, už byl dokonale obeznámený, dokonce ho vdechoval s požitkem, jako by to byl doplněk k medovým sladkostem i vůni pálenky. Ano, v jednu chvíli si připadal jako v zemi zaslíbené; chtěl se postavit a pronést přípitek, ale zjistil, že ho nohy sotva poslouchají. To bys nevěřila, Feriho nešikovnost je příslovečná a co se pití týče, hotová katastrofa. Rychle se posadil, aby si toho nikdo nevšiml. V té chvíli už se kolem něj všichni nakupili, usměvaví, dychtiví, v očekávání jeho slov a gest. Po všech tvářích a odhalených krcích, hojně stékal pot. Pouze jedna dívka, ta která mu přinesla vodu a tuniku do malé ložnice, v tu chvíli odešla na druhou stranu salonu a začala si pobrukovat melodii, která byla protikladem té, již si zpíval její společník, mladík oblečený v evropském stylu. V porovnání s ostatními členy rodiny, kteří hlučně vybuchovali smíchy, aby vzápětí umlkli, se dvojice hudebníků tvářila vážně, oba měli nepřítomný pohled, jako by byli v transu; není pochyb o tom, že čekali, až se něco stane; oči jim svítily, leskly se jim zuby. Feri nikdy v životě neviděl tak bělostný a zářivý chrup. Vzhledem k tomu, že nebyl schopen se postavit, alespoň

vypnul hrud', pozvedl číši a připil na lásku, na zpěv slavíků, na přátelství, na barvu granátových jablek a na dnešní setkání. Slyšelas někdy jeho hlas? Jaká škoda! Připadá mi nemožné, že bys ho neznala! Feri byl na Dziekance král; ten chlapec měl skutečně harmonický hlas, hluboký, dobře pěstěný baryton. Když mluvil maďarsky, znělo to jako zpěv. Byla to, jak se zdá, slova, která urozená společnost očekávala. Sotva domluvil, bubínky se zběsile rozezněly a ostatní přítomní spustili divoký křik, ačkoliv namísto divoký by se hodilo spíš říct prastarý, jednalo se o archaické skučení. Něčí ruka mu nabídla další číši, nepochybně to byla ona stařena, která využila situaci k tomu, aby se na něj nestydatě usmála a pohládila mu tvář svýma mozolnatýma a špinavýma rukama. To bylo to poslední, co si z oné noci pamatoval. Když se probudil, ležel nahý na úzkém kavalci v pokoji, kam ho přivedli po příchodu. Myslel si, že umře. Celé tělo ho příšerně bolelo; celé ne, neboť některé partie, například nohy, necítil vůbec. Na okamžik se zhrozil, že mu je amputovali. S obtížemi pohnul rukou a nahmatal stehna: byla na svém místě. Zvedl trochu hlavu a uviděl celé své tělo, potřísněné jako by na něj vylili vědro červené barvy granátových jablek. Nedalo mu příliš práce pochopit, že to nebyly skvrny, ale stupy zčernalé krve, celé tělo měl hrůzným způsobem pohmožděné, některé rány vypadaly docela hrozně, určitě již uběhlo několik dní od jejich způsobení a každou chvíli hrozila jejich infekce. Pokusil se vstát. Zabalil se do prostěradla. Neměl sílu se obléknout. Sešel po schodech, prošel patiem, v tuto dobu opuštěným, a dostal se na ulici. Svítalo. Prošel několika ulicemi. Některá okna se začínala osvětlovat. Uslyšel blízko sebe kroky. Z posledních sil zakřičel, jak jen mohl, a pak omdlel. Probudil se v nemocnici; nebyl schopen upřesnit, jestli od chvíle, kdy omdlel, uběhly hodiny nebo dny. Jeho jedinou zábavou, můžeme-li to vůbec nazvat zábavou, zatímco se mu hojily rány, které přes hrozný vzhled nebyly tak vážné, i když ty na tříslech byly velmi bolestivé, bylo vyklonit se každé odpoledne z balkonu, pozorovat západ slunce a překvapivý přilet pouštních čápů na svoje havraní žně. Když ho propustili, zoufale se snažil najít dům, ve kterém se konala hostina, ale bezvýsledně. Několikrát se šel podívat na nádraží v době příjezdu vlaků a doufal, že se náhodou potká se svými hostiteli, ti se však nikdy neukázali. Feri je takový, zcela orientální: našel své malé nebe a nechtěl ho ztratit. Nakonec ho donutili opustit město, vrátil se do Varšavy. Žil už ale v jiném světě. Odmítal pokračovat ve studiu. Mluvil o elixírech, o požitcích, kterým bychom nikdy neporozuměli, protože si ho však nikdo nevšímal, nakonec se

vrátil domů. Říká se, že ztratil zájem o hru na klavír a je to škoda, protože to byl skutečně nadaný chlapec.“

„Nepochybuji o tom, že se ten Feri jen bavil na váš účet. Mně by se takovou řadu nesmyslů neodvážil vyprávět.“

„Snad; vy Evropané se v těchto věcech orientujete lépe. V každém případě, ať jsou lidé, jací chtějí, už jenom vidět ty památky stojí za to. Mysli na ta tržiště, na ty látky! Koneckonců, jde o to, poznat jiný kontinent!“

„Možná, že to stojí za to.“

A jednoho dne nám oznámila, že si vyměnila lístek, že odjíždí během tří nebo čtyř dnů a že až se vrátí, bude nám své zážitky ze Samarkandu vyprávět. Nikdy jsme se je nedozvěděli.

IV

Při jedné příležitosti mě Juan Manuel vybídl k přečtení textu Jana Kotta: Krátké pojednání o erotismu. Hledám to ve své knihovně polské literatury a v anglickém vydání nacházím citát, na který jsem myslel druhý den po naší noční projížďce Bucharou, když jsme se připravovali odletět do Samarkandu. Vzpomínal jsem s Kyrimem a Dolores na svatební obřad. Pokouším se to přeložit: Potmě tělo vybuchuje na malé zlomky, ze kterých se stanou samostatné předměty. Existují samy pro sebe. Jenom hmat dokáže, aby existovaly pro mne. Hmat je omezený. Na rozdíl od zraku, neobsáhne celou osobu. Hmat je nezměnitelně úlomkovitý: odděluje věci. Tělo poznané pomocí hmatu nikdy netvoří celek; je, v nejlepším případě, souhrnem jeho zlomků.

Zkoušel jsem si připomenout tento citát při odjezdu z Buchary, a když jsem si ho četl, potěšilo mne zjištění, že jsem si nespletl jeho význam. Čekali jsme na letišti v hale pod širým nebem. Pod besídkou bylo množství malých stolků s dřevěnými lavičkami rozptýlenými po prostorné zahradě. Na místě byla skupina německých turistů. Všichni byli staří. Dětská růž na tvářích mužů prosvítala na nose a směrem ke spánkům vedla síť drobných žilek a krvavých cévek; Na mohutných nohách žen, připomínajících nohy spodků ze španělských karet, se skvěla stejná žilkovatá tkáň, jen fialové uzlíky, které žilky tvořily, nepůsobily tak nevinně. Někteří se toho rána na začátku listopadu vystavovali na lavičkách posledním letošním paprskům slunce. Scenérie besídek, růžových keřů a turistů vyhřívajících se na slunci vytvářela atmosféru na hony vzdálenou té, kterou bychom čekali na letišti. Nic nenavštěvovalo

tomu, že během třiceti minut Dolores, Kyrim a já budeme na palubě stroje, který nás dřív než za hodinu vyloží společně s tou hordou blondáků v Samarkandu.

Zničehonic mi ta přítomnost mužů a žen pravděpodobně z Bundesrepublik začala vadit. Všechno, jejich hlučný smích, výbušné hlasy, těžkopádné pohyby, se mi zdálo vulgární a z toho důvodu odpudivé. Před patnácti sty lety, kdy už Buchara byla městem, předkové těchto vetřelců rozervávali svými zuby jeleny, kteří se schovávali v jejich lesích. Nicméně kvalita jejich oděvu, drahé fotoaparáty, patrná touha ukazovat svou nadřazenost, jejich gesta i způsoby v porovnání s chováním místních vnášely do historie něco nového, něco křiklavého a hluboce výstředního.

Najednou mě přepadla špatná nálada. Nebylo to jen proto, že přítomnost divných bytostí pošpiní město; koneckonců, i já jsem byl jedním z nich, ačkoliv jsem se upevňoval v myšlence, že my Mexičané jsme také v podstatě asiati. Nejvíce mi vadilo, že při povídání se svými spolucestujícími, Kyrimem a Dolores, při vyjmenovávání oněch pozoruhodných událostí předešlé noci, svatební ceremonie, které jsme byli svědky, se mi vymazaly podstatné okamžiky. Vzpomněl jsem si na ně jen ve chvíli, když jsem poslouchal jejich vyprávění. Znovu jsem se snažil vybavit si výkřiky, bubny, zkoušel jsem si představit skoky a přemety chlapců, barvu kabátku jednoho „vymykajícího se“ jedince, šílené, trochu směšné taneční kroky, zářící oči, opojené nejen alkoholem, ale i všeobecným davovým vzrušením; zahlédl jsem tuniku ze zlatého brokátu, která kontrastovala s džínou a moderními saky většiny slavicích. Unikali mi však oheň, ta velká hranice, která, pomyslel jsem si při poslechu vyprávění mých přátel, určitě znamenala zkoušku síly a čistoty. Kyrim, který podstatnou část svého života strávil v Taškentu a jako jediný z nás tento region znal, nám vysvětlil, že tyto ceremonie nemají nic společného s islámem, nýbrž že souvisejí s mnohem starší etapou našich dějin; byly to vzpomínky na období, v nichž oblast zažila rozkvět kultu Zarathuštry.

Nechali jsme za sebou staré město. Vraceli jsme se do hotelu širokou třídou a rozhodli jsme se odpočinout si na jedné lavičce. Říkal jsem, že by se mi moc líbilo, kdybych ten večer mohl být v divadle; měl bych možnost pozorovat diváky a sledovat jejich reakce na hru a udělat si představu o sociálních vrstvách v Buchaře. Měl bych možnost vidět publikum, jak přichází, kam si sedá, jak se obléká, kde si sedají dospělí, kam mladí, jak a čemu se smějí, jak moc tleskají. Jinde jsem to tak udělal: viděl jsem turkmenskou operu Ašhabadu, takové prosté dojmavé dílo, které se jmenovalo Aína, a v jednom divadle v Irkutsku jsem zhlédl hru dost podobnou

Faulknerovu *As I lay dying*, kterou napsal jeden současný sibiřský autor. V Buchaře jsem neměl chuť vidět uzbecké, tádžické ani ruské divadlo. Jak rád bych však poznal reakce publika na něco jemu tak vzdáleného, tak cizího, jako je např. Veselá vdova; degradovaná a báječně zbanalizovaná esence rituálů! Možnost zúčastnit se turné po operetních divadlech v Taškentu, Dušanbe nebo Moskvě by byla rajským zážitkem!

V tom se v dálce ozval hluk, náhlé ječení, dvojnásobné víření bubnů, po němž následovalo působivé ticho. Zmlkli jsme. V dálce se objevila skupina lidí osvětlených pochodněmi. Prošli jednou z bašt, jimiž se vchází do opevněného města. Zakrátko se dav ocitl před námi. Dva chlapci a jeden stařec šli před procesím; následovala je skupina bubeníků a dva či tři trubači, jejichž nástroje byly ohromné; a ještě víc vzadu pestrobarevný houf asi dvou set až dvou set padesáti osob, které skákaly na místě, jako by zem byla trampolína. Obličje a pohyby tanečníků byly velmi umírněné, téměř bez výrazu; pak se na hodnou chvíli pustili do běhu. Vstali jsme a následovali průvod. Ti tři tanečníci (vždy jeden stařec a dva mladíci), kteří byli v čele, se pravidelně střídali; tančili zběsile, kymáceli se ve větru, prohýbali svá těla, vypadalo to, že padají, ale těsně před tím, než se dotkli země, se napřímili a znovu se dostali do perfektní rovnováhy. Zhruba po sto metrech, opakují, se zařazovali do davu a další nová trojice z něj vystupovala, aby plnila úlohu sólistů. Průvod šel chvílemi velmi rychle; jindy se vlekl pomalým krokem podle rytmu, který udávali trubači. Později zesílil zvuk bubnů a lidská masa se na moment zdála nehybná, skákala na jednom místě, beze zvuků, tváře lidí se v extázi proměnily. Když opět spustily ty ohromné trubky, dav začal vyluzovat podivné skučení, něco primárně zvířecího, echo vysílané z iniciačního období člověka, následně se všichni dali do běhu, aniž by ztratili taneční rytmus, aby se pak opět zastavili, poslouchali bubny a nakonec celý rituál zas a znova opakovali. Jenom sólisté, tanečníci a akrobati, kteří průvod otevírali, tančili bez ustání, jak ve chvílích oddechu, tak při rozběhu.

Chvíli jsme šli s nimi, kráčeli jsme po jejich boku na chodníku, byli jsme ohromeni, překvapeni, udiveni.

Kyrim navrhnul, aby naše poslední procházka této noci vedla do parku, kde se nacházely starobylé hrobky Samánovců. Prošli jsme březovým hájem. Z dálky byl slyšet hlomoz průvodu smíchaný s uzbeckou nebo turkmenskou hudbou linoucí se z rádií. Kromě nás tam nikdo nebyl. Procházeli jsme se po lese úplně sami. Hrobky byly ve tmě neviditelné. Začaly na nás děsivě dopadat historky o podřezávání a

mrzačení, o kterých nám chvíli předtím při procházce uličkami starého města vyprávěl Kyrim. Když jsme vyšli z parku, znova jsme uslyšeli vřavu a v dálce uviděli dav. Průvod, jak se zdálo, už nepokračoval. Záře osvětlovala nízký přístřešek bez oken, který byl o něco prostornější, než ostatní, a před nímž se mačkalo mnohem větší množství lidí, než to, které jsme viděli v průvodu.

Došli jsme až tam. Skupina skutečně nepokračovala: s šílenou zuřivostí skákali a křičeli kolem něčeho, co mi další den Dolores s Kyrimem popsali jako hořící hranici. Nedokážu pochopit, jak jsem mohl během několika hodin zapomenout na všechno, co se týkalo hranice, která byla středem oné scény. Na druhou stranu jsem si byl schopen vzpomenout, jako bych je měl před očima, na intenzitu některých opilých pohledů, na skoky a přemety, na kousek tuniky ze zlatého brokátu, na šarlatový kabátek, monotónní rytmus bubnu, křik, výraz mladého ženicha, kterého brali za ruce a třásli s ním v rytmu tance, na půvabné tváře některých žen, jež vykukovaly z patia, kde se vši pravděpodobností střežily nevinnost nevěsty. Vrátili jsme se do počátku časů. Nějaká neznámá síla mě vracela na zem. Chtěl bych skákat s domorodci, řvát jako oni. Když mi Dolores a Kyrim povídali o té velké hranici a o tom, jak řvoucí dav donutil ženicha, aby přes ni několikrát přeskočil, zarazila mě neúplnost mého pozorování. Jak jsem jen mohl zapomenout na oheň, nepozastavit se nad tímto základním prvkem slavnosti?

Stejně jako v pojednání Jana Kotta o erotismu se ona fragmentárnost zraku mohla týkat všech forem intenzivních smyslových vjemů. Jako kdyby se svět, jenž byl zachycen hmatem, rozptýlil, části se oddělily, rozpojily se a daly se vnímat jen jeden nebo dva detaily, které svou silou přehlušily zbytek. Proč by to ale měl být kousek rudého brokátu pod jakýmsi ohavným obličejem? Nebo umaštěný turban, a nikoli oheň, který si dosud nejsem schopen přesně vybavit? Později, a na to si vzpomínám velmi dobře, mladý ženich prošel bránou pod dvěma řadami hořících pochodní vytvářejících střechu vesmíru, načež byl předán ženám, které jej dovedly k nevěstě. Jakmile průvod zmizel v domě, křik a hluk bubnů a trubek ustal, byla slyšet jen mdlá hudba; byl to skok z období pralesního člověka k vytříbenosti islámu. Z důvodů, které nemá smysl uvádět, jsme nepřijali pozvánku jakýchsi mladých lidí, abychom se zúčastnili oslavy; podle mě se to nejdůležitější už stalo.

A bylo to na letišti v Buchaře (zatímco jsme čekali na letadlo do Samarkandu a mluvili o ohni a mě trápilo, že jsem na to zapomněl), kdy se mi začaly vracet staré vzpomínky, které mne začaly zaplavovat už od předešlé noci; léta studií ve Varšavě,

nezapomenutelné rozhovory s Juanem Manuelem v kavárně Bristol, provokování té otravné malířky, povýšené a trapné, jíž se všichni vyhýbali jak čert kříži, aby výlet do Sovětského svazu rozšířila o návštěvu Střední Asie, ta neexistující dobrodružství Feriho a především ten obrovský stesk po ztraceném mládí. Má nenávist vůči houfu turistů vystavujících se slunci zesílila a na chvíli se mne zhostil nepatrný záblesk neklidu, že bych snad mohl mít podíl na události, která se té Italce stala před dvaceti lety na cestě do těchto míst.

„Nenesli jsme žádnou vinu; nemám důvod cítit se zodpovědný,“ pronesl jsem, a uviděl zaražené pohledy mých přátel, kteří netušili, o čem mluvím.

V.

Z čeho bychom se měli cítit vinni? Z toho, že se Issa víc a víc zapalovala pro to, co jsme jí říkali o exotice míst, která později navštívila, o stopách dávno minulého umění, jež zakrátko měla poznat, o podivných zvycích a odlišné krajině, které ji měly být představeny? Bylo přeci nemožné, aby skutečně uvěřila smyšlené historce o Ferim, mladém maďarském klavíristovi, kterou jsme si vymysleli, jen abychom ji zabavili, znejistili, abychom se alespoň na chvíli osvobodili od jejích nářků, od výčtu příkoří, která pociťovala v nepřítomnosti Roberta, nevěrného milence, jenž v době, kterou jsme my trávili debatami v kavárně, nejspíš tančil s nějakou číšnicí, jejíž výpary potu a piva jej, jak se zdálo, tolik přitahoval. Někáká vina? Myslet si něco takového by bylo absurdní. Tenkrát mě něco podobného nenapadlo ani náhodou.

Malíčino cestování trvalo tři týdny. Vědomí, že je pryč, pro nás bylo osvobozující. Když prázdniny skončily, vrátil se Juan Manuel do Lodže, aby tam pokračoval ve studiu, a já jsem přijal pozvánku, abych jednu sezónu působil v Drohiczyně, malém církevním městečku na východě Polska, kde mi samota dovoľovala psát a přepisovat vyprávění z knihy, kterou jsem se chystal vydat po návratu do Mexika. Náhle jsem začal brát literaturu vážně. Naivně jsem věřil, že bych se v budoucnosti mohl věnovat výhradně jí. Jeden z příběhů, s mlhavým gotickým nádechem, se částečně inspiroval postavou té italské malířky; začal jsem si ji představovat zavřenou v jednom místním domě. Téma bylo velmi prosté, a když jsem ho zpracovával, pokoušel jsem si vysvětlit něco, co mě vesměs přivádí v úžas, setkám-li se s tím ve skutečnosti: vášně některých žen k odpuzujícím mužům. Protagonistka tohoto krátkého příběhu, italská umělkyně trávící sezónu ve Varšavě, poznává jedno individuum polského původu (mohl to být Australan nebo Američan),

po stránce morální i intelektuální velmi primitivní, typ člověka, jehož citové vnímání je pod bodem mrazu, příbuzné v Polsku nemá, je však rozhodnutý usadit se v Drohiczyně, městě svých předků.

Vypravěč, který hrdinku zná z dřívějšíka, ji náhodně potká v restauraci na starém trhu v doprovodu muže v letech, jehož obrovská plešatá hlava zcela kontrastovala s jeho drobnými tělesnými proporcemi. Sedne si s nimi ke stolu. Chlápek nenechá nikoho mluvit. Vypráví naprosto nechutné vulgární anekdoty, sype ze sebe sérii nesmyslů na všechna možná témata a přitom se bez přestání vysmívá tomu, co považuje za intelektuální invence své přítelkyně. Ta trocha slov, které ona do konverzace vloží, je přijata s hulvátskými komentáři a chechotem šilence, jehož neuvěřitelná pleš v oněch momentech zrudne a zalije se hustým potem.

Vypravěč se během několika minut zvedne a znechucen dvojicí odchází. Ještě odpornější než chování muže, mu připadá submisivní přístup ženy, ten zbožný výraz tváře, se kterým naslouchá jeho nevycválanostem. Ohromuje ho morální i mentální nepoměr mezi nimi, a vyváženost jaké jsou schopni na první pohled dosáhnout.

Po letech si při návštěvě Drohiczyna vzpomíná, že jeho kamarádka se mu tenkrát zmínila o tomto městě jako svém budoucím domovu. Začíná, nejdříve z nudy, posléze s nezájmem a pak s šílenou zvědavostí zjišťovat, co se s těmi dvěma stalo. Stal se zločin. Nikdo už nezjistí příčinu. Konec, dost brutální a nevysvětlitelný, ustrnul v pouhé spleti dohadů.

Po návratu z Drohiczyna jsem zavolal Juanu Manuelovi a domluvili jsme si schůzku ve Varšavě. Přijel sklíčený a rozmrzelý. V poslední době měl milostný román s jakousi studentkou filmu, které jeden proslulý režisér nabídl důležitou roli ve svém novém snímku, čímž se z ní z nenadání stala hvězda. Trávil svůj čas po kavárnách a restauracích a vedl velmi literární polemiky na téma rozdílu mezi psychickými a fyzickými reakcemi přicházejícími v momentě, kdy láska mizí. S vědomím, že neobjevuje Ameriku, ale zato s absolutním přesvědčením tvrdil, že vše, co je racionálně přijatelné, shledává v popření citů. Někdy nám přišlo divné, že za námi Issa nepřijde, aby nás obtěžovala se svými zážitky z cest. V žádném případě nás nenapadlo ji hledat.

Nestalo se tak až do následujícího příjezdu Juana Manuela, kdy jsme potkali Roberta s jednou z jeho veselých číšnic. Byl trochu opilý. Ze začátku jsme moc nerozuměli, o čem mluví; až když jsme ho nechali několikrát zopakovat celou historku, začalo nám to dávat smysl. Issa se vrátila. Ležela v nemocnici. Lékaři mu

vyprávěli jakýsi podivný příběh. Vypadalo to, že byla jednoho rána nalezena v jednom z asijských měst, která navštívila, zabalená do prostěradla s tělem naprosto zřízeným, jako by na ni zaútočila a pokousala nějaká zvířecí smečka; pravdou je, že byla jak řešeto. Byla hospitalizována na jedné klinice, kde jí léčili všechna ta zranění a pohmožděniny, později ji naložili do letadla a ihned po příletu do Varšavy a musela být znovu hospitalizována. Nikdo nerozuměl tomu, co říkala. Při rozhovoru používala podivné fráze v kdovíjakém jazyce. Byl za ní celkem dvakrát, ale Issa nedovolila, aby se on či někdo jiný přiblížil k jejímu lůžku. Téměř celou dobu ji udržovali ve spánku pomocí sedativ. Z Itálie za ní přijela matka a synovec, aby se o ni postarali a jakmile to bude možné, odvezli ji domů. Nejvíce ho rozčiloval fakt, že mu malířka dlužila téměř čtyři sta dolarů za kožený kabát, který jí koupil v Bulharsku, a její rodina to s ním odmítala řešit. Dostal pořádnou lekci, opakoval, příště už nebude takový blbec a spokojí se se zdejším úlovkem.

To bylo všechno. Nejasný pocit obavy nás sváděl k tomu, abychom ji vyhledali. Jaký by ta návštěva měla smysl, když nemohla a ani nechtěla nikoho vidět? Nikdy jsme se nedozvěděli, co se jí stalo, ani kde vlastně byla. V duchu se ptám, jestli vůbec navštívila Bucharu. A jestli ta nehoda, která ji tolik poznamenala, se stala právě tam. Za nějakou dobu ji odvezli do Itálie a už jsme o ní nikdy neslyšeli.

Reproduktor začal oznamovat příští let. Árijská hovada, a my s nimi, jsme se začali protahovat, vyhlížet nějaká znamení odletu a napůl otráveně pochodovat až k oplocení, které oddělovalo zahradu od příletové dráhy.

Moskva, listopad 1980

3.2. Komentář překladu povídky Bucharské nokturno

V této kapitole bych se ráda věnovala komentáři překladu povídky *Bucharské nokturno*.

Nejprve se krátce zmíním o obsahu a poté se budu věnovat konkrétní oblasti výrazů, s nimiž jsem měla při překládání potíže.

Děj se z části odehrává ve varšavské kavárně Bristol, kam Juan Manuel s vypravěčem chodívali na kus řeči, dokud se mezi ně čirou náhodou nepřipletla italská malířka. Issa je neurotická a nepříjemná žena, která si z vypravěče udělala zpovědníka proti jeho vůli. Ten hledá nějaké elegantní řešení, jak se její společnosti zbavit. Společně s Juanem Manuelem si vymyslí neexistujícího kamaráda z kolejí, maďarského klavíristu Feriho Nagye, který se měl o letních prázdninách vypravit do Uzbekistánu za svými přáteli, kde zažil řadu neuvěřitelných příhod. Issa, zhrzená hulvátským jednáním svého milence Roberta, se jimi nechá přemluvit k cestě do Samarkandu a odjíždí. Oba mladí pánové na ni brzy zapomínají. Děj přetíná vypravěčův monolog. Dívá se na pohlednici Buchary a vzpomíná. V myšlenkách se dostane až k oné epizodě s Issou a připomene si, jak ji vlastně poznal. Dostává se do studentských let společně strávených s Juanem Manuelem ve Varšavě. Na mysl mu vytanou pošetilé diskuze, které spolu vedli v přítomnosti Issy, jen aby nemohla mluvit ona. Následuje příběh Feriho, jeho výlet do Samarkandu. Podivná návštěva u čerkeských princů. Návrat do Polska. Tam se vypravěč opět rozpomene na Issu a už „bez ní“ se myšlenkami vrací zpět do Samarkandu a Buchary, které také kdysi navštívil. Čtenář se dostane všemožně spleťtými uličkami na různá místa těchto starobylých měst, je přítomen svatebnímu procesí. Díky pestrobarevnému drobnohledu autora vytříbeného vypravěčského stylu poznává exotický kolorit uzbeckých měst. Vzápětí se však vracíme do Polska. Juan Manuel zpátky odjíždí studovat do Lodže a vypravěč dostane možnost pracovat v Drohiczyně. Tam zamýšlí napsat povídku (inspirovanou onou italskou malířkou) o typu ženy, která přes veškerou svou inteligenci nachází zalíbení v primitivních mužích. Text začínají prolínat výkřiky do tmy: „Nemohli jsme za to!“ Oba přátelé, Juan Manuel i vypravěč, se setkávají opět ve Varšavě, kde se od podnapilého Roberta dozvídají, že Issa je po návratu z Uzbekistánu ve velmi vážném zdravotním stavu. Vše nasvědčuje tomu, že tam zažila ony „neuvěřitelné“ příhody neexistujícího Feriho.

Minulost se stala přítomností, tlampač z letiště v Samarkandu ohlašuje odlet.

Pro snazší rekonstrukci textu jsem si jej následovně rozdělila:

Prostor: Varšava, Samarkand, Buchara (Polsko, Uzbekistán)

Postavy: vypravěč

Juan Manuel, vypravěčův přítel studující v Lodži

Issa, italská malířka

Roberto, milenec Issy

Dolores a Kyrim, vypravěčovi přátelé a průvodci po Samarkandu a Buchaře

Feri Nagy, maďarský klavírista (student), smyšlená postava

Čas: není přesně určen, patrně druhá polovina 20.st

Časová posloupnost:

vypravěč se poznal s Issou

Issa znepríjemňuje život vypravěči a Juanu Manuelovi

Issa přichází s reklamními letáky cestovní kanceláře

vypravěč a Juan Manuel si vymýšlí příběh o Ferim

Issa odjíždí na tři týdny do Uzbekistánu

Issa se vrací z Uzbekistánu

Juan Manuel se vrací studovat do Lodže, vypravěč odjíždí na „sezónu“ do

Drohiczyna

Juan Manuel se s vypravěčem setkávají ve Varšavě

Juan Manuel se s vypravěčem setkávají ve Varšavě po druhé

Vypravěč a Juan Manuel se dozvídají o malířčině nemoci

(uplyne 20 let)

vypravěč se nachází na dovolené v Buchaře a Samarkandu (s Dolores a Kyrimem)

vypravěč se nachází u sebe doma, pozoruje pohlednice z Buchary a vzpomíná

Pítol doslova křížuje všemi těmito rovinami, prokládá je úvahami i vzpomínkami. Jednotlivé dialogy „skutečných“ postav se mísí se smyšleným příběhem maďarského klavíristy. Bylo tedy nesmírně důležité tuto posloupnost pochopit.

Vzhledem k tomu, že jména jednotlivých postav zároveň mají reprezentovat jejich národní příslušnost a žádné z nich s sebou neneslo skrytý význam, ponechala jsem všechna vlastní jména (*Juan Manuel, Issa, Feri, Roberto, Dolores, Kyrim*) v původní formě. Výjimku tvořila jen jména známých historických osobností, jakými byli např. *Avicena* – Avicenna, *Gengis Kan* – Čingischán či *Tamerlán* – Tamerlán (v češtině i pod jménem Timur) a *Zoroastro* – Zarathuštra. Zmíním ještě název starobylého rodu *Samánidas* – Samánovci, či název národa *Circacianos* – Čerkesové (v češtině též jako Cirkasové).

Jelikož se jedná o povídku, která zahrnuje množství geografických názvů, z nichž mnohé mají v českém jazyce svou podobu, musela jsem pracovat s geografickým místopisným slovníkem. Jako příklad bych uvedla *Bujara* – Buchara, *Azhjabad* – Ašchabad, *Samarcanda* – Samarkand, *Varsovia* – Varšava aj.

U překladu názvů památek jsem mohla ve většině případů ponechat originální podobu, jen u názvu Bala-i Jauz se vyskytl drobný problém, jelikož objekt s podobným názvem se v Buchaře ani v jejím okolí nenachází. Podle kontextu ovšem vyznělo, že se jedná o Lyab i Hauz. Pro přesnost uvedu tu část textu, ze které jsem vycházela:

Estrechísimos senderos que sorpresivamente desembocan en amplias plazas donde se yerguen las mezquitas de Poi-Kalyan, de Bala-i Jaúz, el Mausoleo de los Samánidas y el de Chashma-Ayb, el espigado y hercúleo minarete de Kalyan, los restos del antiguo bazar. (str.99)

Překlad: Uzoučké stezky překvapivě ústí na rozlehlá náměstí, vedou k mešitám v komplexu Poi-Kalyan s vysokým a monumentálním minaretem, na náměstí Lyab-i Hauz, k mauzoleu Samánovců a mauzoleu Chasma-Ayub, k pozůstatkům starobylého bazaru.

Pro snazší srozumitelnost jsem do textu přidala výraz *komplex Poi Kalyan*. Doslovně bych to v jiném případě musela přeložit způsobem *k mešitám Poi-Kalyanu*, odkud by se však mohl vytratit význam toho, že cesty vedou *k mešitám v komplexu*. Podobně jsem řešila situaci u spojení přidávání výrazů: *¿Te acuerdas de Feri, el pianista húngaro que vivía el año pasado en Dziekanka?* - Vzpomínáš si na Feriho, toho maďarského klavíristu, který loni bydlel na *koleji Dziekanka*? *Le resultaba tan natural como asistir a una comida de cumpleaños en el Gellert de Budapest, sólo que la princesa, la vieja, no le gustaba nada.* Připadalo mu to tak přirozené jako

narozeninový oběd v **budapešťském hotelu Gellért**, jenom ta stará princezna se mu vůbec nelíbila.

Dalšími příklady výrazů bylo pojmenování ptáků, kteří figurují v části povídky: *cicónida dentiforme* (str. 96), pro zachování rázu výpovědi jsem použila latinský výraz *Ciconiidae dentiformis*; *gaviotas de Laponia* – laponští rackové, zde jsem použila český název, protože latinsky se racek píše *larus*, a to přichází hned v další větě textu, tedy *Larus argentatus laponensis*. Tento název jsem nepřekládala, protože šlo o autorův záměr a také z důvodu, že Racek argentinský sice existuje, nikoliv však Racek argentinsko-laponský.

V rámci přírodnin bych zde ráda uvedla alespoň výraz *azabache*, který jsem přeložila jako antracit. V doslovném překladu se jedná o gagát. Vycházím však z toho, že výraz gagát není v povědomí lidí tolik rozšířen jako výraz antracit, který má stejné složení, vzhled i vlastnosti.

V textu se neobjevily žádné hovorové výrazy, které by stály za zmínku. Snad jen ve spojení: *... ¡un espectáculo, te lo juro, del carajo!* Slovo *el Cardo* jsem v tomto případě nahradila českým výrazem „příšerný“.

V neposlední řadě jsem měla v textu možnost přeložit i několik frazeologizmů. U některých uvedu jen část věty, neboť jsou součástí velmi rozsáhlých souvětí.

...a aquella pintora fastidiosa, prepotente y ridícula de quien todo el mundo huía como de la peste,... (str. 120).

...té otravné malířky, povýšené a trapné, **jíž se všichni vyhýbali jak čert kříži...**
Todo lo que se acepta racionalmente, decía con la conciencia de que no estaba descubriendo ningún Mediterráneo pero con absoluta convicción, encuentra la refutación de los sentidos. (str. 124).

S vědomím, že neobjevuje Ameriku, ale zato s absolutním přesvědčením tvrdil, že vše, co je racionálně přijatelné, shledává v popření citů

...Roberto, el cual prometía pasarla a recoger y casi simepre la dejaba plantada. (str. 102). ...Roberta, který jí sliboval, že ji vyzvedne a skoro vždycky **ji ponechal svému osudu.**

V následující části bych ráda zmínila problémy, které nejsou popsány v předchozích odstavcích. Několikrát jsem se v textu setkala s místem, kde díky španělskému ambivalentnímu zájmenu „su“ jsem v určitou chvíli nebyla schopna porozumět textu, resp. jsem si nebyla jista jeho přeložením do češtiny. Zde jsou příklady a jejich řešení.

...donde confluían caravanas de los distintos confines del Turquestán, y de más lejos aún: de la China, de Bizancio, de la Rusia incipiente; se entendían por señas, emitían palabras que sólo unos cuantos comprendían, desplegaban entre las arcadas del bazar y en los lugares adyacentes sus mercaderías,... (str. 100).

V tomto místě jsem měla problémy s pochopením, zda jde o karavany, které se dorozumívají, nebo o lidi, kteří se dorozumívají. Zvolila jsem tedy variantu, která mi přišla logičtější, tedy, že se dorozumívají lidé:

Překlad: ...ve kterém se setkávaly karavany z různých oblastí Turkestánu i z daleka: z Číny, Byzancie, vznikající Rusi; dorozumívali se pomocí znaků, používali slova, kterým jen málokdo rozuměl, rozkládali své zboží v podloubích bazaru a v přilehlém okolí...

*Una cosa era que se acostase con él y otra que lo llevara a todas partes, le hiciera decir **sus** estupideces y aun se las celebrara.* (str. 102).

Tato pasáž, přestože je velmi krátká, mne nesmírně zaměstnala jednak stavbou věty, jednak pochopením celé výpovědi. Nakonec jsem došla k závěru, že je-li Issa celou dobu popisována jako „povýšená a trapná“, patrně to, co bude vychvalovat, budou její vlastní slova.

Překlad tedy zní následovně: Jedna věc byla, že s ním spala, a druhá, že ho všude tahala s sebou, nutila ho říkat **ty svoje** hlouposti a ještě je vychvalovala.

Tal vez temía volver al seno de la familia y a su ciudad cargada de fracasos y esperaba que el reconocimiento a su obra ocurriera por milagro. (str.103).

Ani tato věta se mi nepřekládala snadno, jelikož jsem umíněně vycházela z faktu, že plna nezdarů je především Issa, nicméně Pitol velmi hlídá stavbu věty, kterou jsem ve výsledku pochopila takto:

Snad se bála vrátit k rodině a do města plného nezdarů a doufala, že se zázrakem dočká uznání alespoň její dílo.

Za zmínku stojí i některé níže zmínění výrazy.

Fenómenos (str. 5) – fenomény; záměrně jsem ponechala tentýž výraz, protože v češtině mají zabarvení něčeho neobyčejného, zvláštního, což v daném kontextu odpovídá.

Pájaros desventrados – (str. 6) původně jsem použila varianty jako rozervaní, rozsápaní, ale na stejné stránce jsem ubrala příznakovosti při překladu výrazu *del carajo*, a proto jsem raději volila doslovnou verzi ptáci s vyklovanými vnitřnostmi.

La configuración cóncava de la bóveda (str. 98) – zde jsem se snažila zachovat styl, vzhledem k matematickému výrazivu, v překladu tedy konkávní forma nebeské klenby.

Dedos regordetes de uñas de un negror evidentemente perpetuo (str. 109) překlad: tlust'oučkými prsty s nechutně špinavými nehty. Jelikož se mi nepodařilo nahradit výraz *perpetuo*, pokusila jsem se alespoň o příslovce, které v souvislosti s jídlem, působí odpudivě

Construcción ciega al exterior (str. 119) – technický výraz pro místnost bez oken, v tomto případě se jedná o přístřešek.

Tipejo (str. 122) – chlápek, zde jsem s hrůzou zjistila, že ironických až negativních výrazů pro muže je v češtině velmi málo.

Bestias (str. 125) – bestias se ve španělštině používalo pro domácí tažné zvířectvo, a to stejným způsobem jako v češtině výraz hovada; v překladu jsem zachovala stejný význam i příznak.

3.3. Benátský příběh Billie Upwardové

Možná to byl Gianniho nepříjemný pocit, který v něm vyvolalo vyprávění o mexických útrapách Billie Upwardové, co ho jedné noci na sklonku prázdnin donutilo, aby si znova vzal knihu, kterou několik dní po příjezdu do Říma jen velmi zběžně prolistoval, aniž by ho tenkrát jakkoliv zaujala, a věnoval část noci její četbě, při níž dokonce Billie odpustil některé záležitosti, které jí vytýkal už řadu let.

Typografické rozvržení brožury bylo dokonale vyřešeno. Tajemství textu byla naznačena už na samém obalu: roztržená a rozmazaná oválná fotografie v barvě sépie, na níž bylo vidět spodní část nějakého zámku, který se zrcadlil ve vodním kanále a působil tak poněkud olejovitě, dole stálo nezbytné, ale velmi působivé slovo: *Venezia*. Nahoře bylo o něco větším písmem uvedeno jméno autorky a název: Billie Upward, *Closeness and Fugue*.

Po prvním přečtení mu text připadal ponurý, nesoudržný a plný opakování. Nicméně, jako všichni ostatní členové skupiny, i on hlásal, že Oriónské sešity právě publikovaly svůj první velký objev a že vydáním oné povídky stoupne význam společnosti, kterou založili. Dokonce se začalo mluvit o zrození současného klasika; překvapilo je, že lidé na toto nadšení nereagovali dostatečně rychle. Zhruba v polovině knihy si v duchu pomyslel, že zrovna jeho by ten čtenářský nezájem mohl těšit a že i přes svou náruživou chválu, musel s obrovským úsilím vstřebat celý ten rámus, který kolem povídky vznikl a na jehož základě si naopak uvědomoval provinčnost a neschopnost své vlastní tvorby. Nyní mu text *Blízkosti a útěku* připadal naprosto srozumitelný, a to nejen kvůli pouhé skutečnosti, že si za ta léta zvykl na komplikovaný styl Billie, ale i proto, že zjistil, že zdánlivou neproniknutelnost použila zcela vědomě, aby vytvořila dvojznačné prostředí nasycené nejistotami tolik potřebné k popsání událostí, a tím zároveň umožnila čtenáři, aby si zvolil interpretaci, která mu bude co nejbližší. Kniha má v sobě něco z cestopisu, románu i literární eseje. Ze spojení či střetu těchto žánrů vzniká patos, který je neustále přerušován a zároveň se opakovaně vzdaluje od děje povídky. Je zde patrný vliv Jamese, Borgese, *Orlanda* Woolfové. A také jisté proroctví jejího vlastního osudu.

Je těžké rozluštit záměr textu. Jaký byl? Souboj mezi možnostmi spojení či rozkladu vědomí? Při procházce hlavní hrdinky Alice po Benátkách cítíme nepřetržité hledání a zároveň všudypřítomnou skrytou hrůzu. Zápletka vychází z hlubin jazyka; pokus o její výklad lineární formou by byl zradou autorky. Přesto

Billie vždy obhajovala zákonitosti vyprávění, abych tak řekl, správné povídky. Podle ní se slova měla zápletky podrobit, či dokonce být jejím výsledkem. Říkávala, že *Vlny* nebo *Odyseus* byly především výsledkem nesčetného množství příběhů, v nichž spočívaly. Také pronášela, že zbožňuje vyprávět příběhy, k čemuž však nemá patřičné hlasové schopnosti, a proto se rozhodla stát spisovatelkou.

Čím tedy byla *Blížkost a útěk*? Především to byla trhlina v mohutné zdi vzdělání, které mladá hrdinka nabyla na venkově a ve školách v Anglii a jež si zdokonalila v internátní škole v Lausanne, trhlina, jež vznikla objevem, lépe řečeno, obavou z tělesného potěšení a jeho rizik, ale také, možná následkem tohoto zjištění, po rozervání celofánového obalu, v němž žila uzavřená až do chvíle, kdy přijela do Benátek. Bylo to rovněž pojednání o jistotě biologické jednoty člověka se vším, co jej obklopuje, a jejím mystickým spojení s dávnými časy. Všechna období jsou v podstatě obdobím jediným, Benátky v sobě zahrnují a jsou zahrnuty ve všech městech, a mladý dánský turista, který se zastaví s bedekrem v ruce a silnými brýlemi na poloslepých očích, aby si prohlédl rozmarnou fasádu domu na Riva degli Schiavonni, s vytaženým límcem pláštěnky, která chrání jeho slabé průdušky před všudypřítomnou vlhkostí, je také mladíkem z východu s mandlovýma očima a kučeravými vlasy, který vyplašeně pozoruje přeplněné tržiště rozprostírající se vedle nově postaveného mostu Rialto, a stejně tak jím je i otrok, s rozčuchanou nazelenalou hřívou, kterého chytili v jedné z kašubských vesnic na pobřeží Baltského moře, aby vyhloubil základy něčeho, co jednou bude tím nejbarevnějším, nejvýstřednějším a nejokázalejším městem ze všech. Každý z nás je všemi lidmi. Byla jsem, jako by prohlašovala hrdinka, Troilus a Kressida! Jsem Paris i Helena! Jsem můj dědeček i ti, jež budou mými vnuky! Jsem pevným základním kamenem těchto zázraků a jsem i jejich kopulemi a pilíři! Jsem ženou a koněm a kusem bronzu ztvárňujícím koně! Všechno je všemi věcmi! A Benátky jako by ve své absolutní jedinečnosti toto tajemství autorce a její hrdince odhalovaly.

Námět by se mohl shrnout následovně:

Rodiče poslali Alici, díky pomoci jedné tety, na studia do Švýcarska. Na závěr školního roku podnikne společně s dalšími dívkami a pod vedením učitelky dějin umění výlet do Benátek. Program začíná hned druhý den po příjezdu výletem do Vicenzy. Dívka se během cesty nachladí, čehož si u snídani v hotelové jídelně všimne slečna Viardotová. Navrhuje tedy, aby Alice zůstala jeden den v pokoji, než by si měla zkazit celý pobyt. Budou se projíždět lodičkami, které by nemusely být

dostatečně chráněny před špatným počasím. Přijde tak o podívanou na Palladiovy budovy na březích kanálů. Jaká škoda! Je však rozumnější neohrozit celý pobyt kvůli jednomu dni.

Alici to ve skutečnosti moc nevadí. Cestování ji unavilo. V neznámé posteli spala jen pár hodin a navíc dost neklidně. Kromě toho se v poslední době cítila přesycená společností. Zůstane v posteli, nechá si nahoru donést jídlo, něco si přečte (ví, že to něco není nic jiného, než kniha, kterou přečetla jedním dechem během poslední noci v Lausanne a která na ni čeká na dně kufru).

Vedení školy to dobře zařídilo. Výběr hotelu byl skvělý. Pokoj je malý, střídmy, elegantní a neuvěřitelně čistý. Ale když už je konečně v posteli, nechte si knížku, nýbrž spí celé dopoledne; v poledne jí donesou oběd a džbán vína; znovu na chvíli usne a odpoledne se rozhodne jít na náměstí. Slíbí si, že půjde jen do jednoho obchodu se skleněným zbožím, který zahlédla z okna, a že se podívá do toho monumentálního kostela na náměstí. Aniž by nad tím dlouho uvažovala, oblékne se a kolem krku uváže šátek, neboť přece jen dbá o své zdraví a nerada by byla celou dobu nemocná, jak předpovídala slečna Viardotová. S určitou nedůvěrou k zaměstnancům recepce, kteří by si o jejím výletu mohli chtít popovídat se slečnou učitelkou, prochází halou a rychlými kroky míří na ulici.

V tuhle hodinu tu moc lidí není. Po střídém životě na internátní škole, kde strávila poslední dva roky života, ji fantastické budovy obklopující prostor, kterým kráčí, palma uprostřed, a popínavá rostlina se sametovými květy karmínové barvy, která se plazí z terasy paláce s okrovými zdmi, zcela oslnily. Obdivuje lidi, kteří kráčí tak lehce, jako by opustili svá těla. Vlastní chůze jí, v porovnání s nimi, připadá jako chůze invalidy. Přejde náměstí a zastaví se pod markýzou před výlohou, kterou viděla z okna. Neprodávají zde skleněné výrobky, jak si myslela. Průzračné a zářící předměty, které viděla, byly krabičky s drahými kameny. Jednoho dne se vdá za slavného muže, který ji bude vodit na večere a recepce, kde by mohla zazářit se šperky, jako jsou tyto, anebo dokonce i lepšími, protože ty, které skoro s jistotou zdědí po své tetě Ann, mají pověst bezkonkurenčně nejkrásnějších. Ale ve chvíli, kdy se zadívá na průčelí blízkého kostela, ji okouzlí jakási osoba. Žena asi tak kolem šedesáti let. Zaujme ji štíhlost její postavy, její divokost, její krása, její vyčerpání; jde jak náměsíčná a zároveň pevným krokem, který by se dal připsat benátské královně, kdyby něco takového existovalo. Pod svraštěným obočím má zachmuřený a rozhodný výraz a přesto je elegantní! Je evidentní, že trpí, jako i to, že osnuje

strašnou pomstu, aby tato utrpení kompenzovala. Není to královna Benátek, ale královna Noci, šeptá Alice, a myslí na Mozarta. Jde za ní; následuje ji přes náměstí a vidí, jak směřuje do uličky a vchází do dveří několik metrů od hotelu, kde ji očekává jakýsi mladík v šedé pláštěnce. Zavěšení do sebe vejdou dovnitř. Dívka zůstane na protějším chodníku a čeká, až se začnou rozsvěcovat světla v oknech. Vodní kanál, který dívku dělí od paláce, na ni v tuto chvíli působí zasmušile. Chvíli poté, co se zavrou dveře, zastaví přesně v těch místech osamocená gondola. Vystupuje z ní nějaký muž; chystá se vyskočit na chodník, ale nejspíš si to rozmyslel a znova usedá. Gondola odrazí od břehu.

Alice se vrací do svého pokoje, je šťastná a neklidná. Dává si do úst teploměr, který jí nechala slečna učitelka; teplota jí lehce stoupla. Zdá se, jako by to ani nebylo včera, jako by uběhla celá staletí od chvíle, kdy si balila kufry ve švýcarském internátu. Ještě včera v noci seděla několik hodin v kupé ve vlaku, kde starý papoušek slyšící na jméno Viardot vykřikoval, že město, do kterého jedou (to nejneuvěřitelnější ze všech měst, která byla na zemi postavena, jak řekl jeden proslulý německý spisovatel) bylo v každé epoše předmětem úžasu. Natáhne se, aby si odpočinula. V posteli vzpomíná na poslední chvíle strávené v Lausanne, na dopis, který poslala domů těsně před odjezdem, a vzpomíná si zejména na cestu: monotónní a unavený hlas učitelky, jejíž přednáška neměla konce. Předběžně je poučila: Překvapení, jaké pocítí v onen květnový den roku 1928, až parník vpluje do hlavního kanálu, bude stejné jako to, které při příjezdu do Benátek zažil každý cizinec, v jakémkoliv historickém období. Žákyně ji poslouchaly nesoustředěně, ze zvyku, aniž by je příliš zajímalo to, co už týden opakovala: Byzantská říše, Giorgione, Crivelli, španělská spiknutí, proradnost Vatikánu, Longhena a Palladio, Wagner, Vivaldi, masky, Goldoni a Guardi, útoky Henryho Jamese, Waltera Patera, Ruskina a před nimi Byrona a Shelleyho. „Zdánlivé navrstvení stylů,“ říkala, „bylo ve své podstatě klamné. Ve městě existoval duch porozumění, který drsné střety mezi odlišnými kánony zmírňoval. Románský styl, renesance i baroko se prolínaly díky jistému typicky benátskému smyslu pro zdobivost. Benátky představovaly dokonalý most mezi Východem a Západem. Spojovaly barbary ze severu s ospalými obyvateli Alexandrie a Sýrie.“ Alice čas od času zaslechla nějaké to slovo nebo větu vytrženou z kontextu, které jí připomínaly to, co si v uplynulých dnech přečetla ve svém průvodci. Cestovala se zavřenýma očima. Bolela ji víčka z toho, jak se neustále snažila je mít zavřená. Vydržela tak skoro hodinu od chvíle, kdy někdo omylem

ohlásil, že už budou na místě. Chtěla myslet na to, co za chvíli spatří, a nemínila připustit, aby její nadšení překazil učitelčin tón. Chtěla myslet na překvapení, které jí připraví to město, na všechno, co uvidí, na lahůdky, které spořádá, aby si vynahradila asketický režim internátu. Jaká škoda, že s námi raději nejela paní ředitelka, madam Blanchotová! Ne, že by byla nějaký zázrak, ale měla jednu přednost, kterou Viardotová neznala, a totiž zůstat co nejvíce času potichu. V jednu chvíli zjistila, že víc než na Benátky, myslela na knihu, kterou měla v kufru, neboť už když si balila, tušila, že by Benátky mohly objasnit některé z jejích záhad; zatímco učitelka mluvila o Tizianovi a Veronesovi, Alice se rozhodla ji znova nečíst, došla k závěru, že udělala chybu, když si knihu ponechala, četba ji příliš znepokojila a s tím, jak rostl časový rozptyl mezi četbou a tím, co teď prožívala, ji vzpomínky na určité scény čím dál víc znechucovaly. Skoro začala souhlasit s rozumným přístupem internátu, kde byla nastolena jistá literární hygiena. „Ta smyslnost barev, ty hřejivé tóny...“ Je vůbec možné, aby slovo „smyslnost“ vyšlo z těch úzkých a vyschlých úst slečny učitelky? Skoro cítila pokušení otevřít oči, aby viděla výraz její tváře po tom, co si dovolila pronést něco tak odvážného. Příběh o Casanovi! Mrzký a nechutný portrét! Mizerný stařec! To bylo téma právě přečtené knihy. Odmítá uvěřit pravdivosti příběhu, snad pouze v případě, kdyby se jednalo o pouhou hru konvencí ve snaze dosáhnout poetické pravdy. To by bylo jiné: autor popisoval určité situace, aby z nich vytvořil symboly něčeho jiného. Čeho? Neuměla by to říct, strávila příliš mnoho času na venkovských sídlech v Anglii ve společnosti starců, jejichž pach byl více méně podobný. V příběhu, který četla, bylo Casanovi šedesát let, nedařilo se mu svést mladou matematicku, vzdělanou ženu, učitelku Voltaira, podaří se mu ji získat tím, že si od jednoho statného vojáka koupí právo ho nahradit na jednu noc v posteli jeho milenky pod podmínkou splnění jediného závazku, a to, že odejde před rozedněním, aby se ona o této výměně nikdy nedozvěděla. Dívka to ovšem zjistí, protože starého Casanovu to tak unaví, že se nebude schopen probudit v domluvenou hodinu. Ale ten zápach staroby ho přece musel usvědčit! Nebo tvar jeho postavy! Autor popisuje dokonalé tělo milence, dvaadvacetiletého vojáka, a evidentní sešlost starého prostopášníka. Jak by mohlo být možné, že i kdyby v daném případě selhal čich, nevyvedl mladou matematicku z omylu hmat? Věřila, že ji Benátky uchvátí, ve skutečnosti však vzpomínka na onu četbu způsobila, že se k tomu nejneuvěřitelnějšímu městu, jak bez ustání opakovala slečna učitelka, přibližovala s opravdovou hrůzou. Ve chvíli, kdy se ozvalo klepání na dveře, nevěděla, jestli se jí

podarilo usnout, nebo se jen pohroužila do denního snění, služba přivázela čaj, tak jak dnes ráno nařídila slečna Viardotová; veškeré jídlo jí budou podávat na pokoj, aby se nevystavovala změnám teploty, což by mohlo zabránit, aby zůstala v optimální kondici pro následující den a vychutnala si tak zbytek výletu. Poté, co vypije dva šálky naprosto nechutného čaje a sní topinku s medem, si uvědomí, že nemá vybalené věci a kufr dosud leží otevřený na lavici. Vytahuje oblečení a ukládá je do skříně. Nemůže odolat pokušení obléknout si šaty od Lelonga, jež jí darovala teta a ve kterých se doposud neměla příležitost ukázat. S potěšením hladí tmavý satén. Pozoruje se v zrcadle, udělá několik kroků dozadu, dívá se na sebe z profilu. Cítí se velmi spokojeně? Hledá své dlouhé zlaté řetízky a korále a pověsí si je na krk. Už je mnohem více ženou, než si představovala! Takto upravená by se mohla ukazovat s tetou Ann naprosto kdekoliv, dostala by se s ní na recepci v Pera Palace v Istanbulu, zajela by si do pařížského Ritzu na koktejl. Cítí se šťastná a bez dalšího přemýšlení si bere klobouk a pláštěnku a znovu vychází z pokoje, aniž by měla sebemenší představu, co ten večer vlastně podnikne.

Opouští hotel a slyší, jak zvony bijí sedm hodin. Zastaví se a ještě jednou pozoruje palác, v němž před několika hodinami zmizela noční královna. Všechna okna v šlechtickém bytě jsou osvětlena. Stojí na stejném místě jako před několika hodinami a pokouší se nahlédnout dovnitř, ale zahlédne jen vršky svícňů z modravého skla. Přejde přes most, udělá několik kroků směrem ke dveřím a ke svému zklamání zjistí, že v nich není jediná škvírka, kterou by mohla nahlédnout dovnitř. Nějaký hlas jí v italštině položí otázku a ona zrudne studem:

„Vy také jdete na představení k Titánii?“ Je to ten vysoký mladík, kterého viděla dnes odpoledne nabízet rámě dámě, jež na ni tolik zapůsobila. Užasle se na něj podívala, aniž by znala odpověď. Je krásný? V jeho čelistech je něco hrubého a je to i v jeho zapadlých očích a v hustých vlasech. Usmívá se a cení nerovnoměrný chrup: ty z kraje vypadají jako dětské zoubky, které se nevyvíjely stejně jako ostatní. Úsměv ji uklidnil a nyní může chlapce obdivovat v celé jeho kráse. Už na sobě nemá tu nepromokavou šed', ale kalhoty i vestu ze sametu, který má modrou námořnickou barvu, světle zelenou košili s drobnými kostičkami a modrý motýlek. Dvakrát nebo třikrát zaklepe na dveře, které okamžitě otevře starý vrátný s uličnickým výrazem, kterého důvěrně osloví:

„Už začal ten rej čarodějnic, Paolo?“

Nabízí jí rámě a ona se nechá vést chodbou s mramorovou dlažbou, po prostorném schodišti vedoucím do vestibulu, ve kterém ji zaujmou jen koberce, aby pak vstoupili do salonu, který jistě představuje většinu bytu; z oken je vidět do tří stran, na náměstí, na malou řeku a na velký kanál. Připomíná jí to kouzelnou skříňku vykládanou zlatem, zeleným sametovým sukнем, mahagonem a křišťálem. Všechno září a všechn ten třpyt se odráží v křišťálech a v zrcadlech se ještě násobí. Při pohledu na skromné průčelí, půlkruhový oblouk nade dveřmi a dvě malá kulatá okénka po stranách by si člověk takovou okázalost jen těžko dokázal představit. Slíbí si, že si následujícího dne prostuduje budovu ze strany od velkého kanálu. Když vejdou do salonu, mladík si přiloží prst k ústům a naznačuje jí, ať je potichu a pak stejnou rukou kategorickým způsobem ukáže na nejbližší židli, aby se posadila. Něco se v ní proti tomuto ovládání vzpírá, ale cítí se tak zesláblá, že se nakonec bez protestů rozkazům podrobuje. Vidí jej, jak se po špičkách vzdaluje na druhý konec salonu, kde právě koncertuje komorní hudební orchestr. Sólo právě mají dvě andělská stvoření s překrásnými plavými kadeřavými vlasy, v nichž mají světle růžové květinové korunky a vypadají, jako by je někdo vyňal z obrazu Melozza da Forlì. V křehkých rukou oblečených do širokých rukávů z modrého závoje drží flétny.

Malá skupina žen naproti orchestru obklopuje tu, kterou již obdivovala na náměstí. Jsou oblečeny, jako by se účastnily té nejslavnostnější recepce, jejich ramena zakrývají krajkové šály nebo téměř průhledné hedvábí; krky, paže a vlasy zdobí drahé šperky. Některé vypadají, jako by se vynořily z dávných dob. Dvě významné osobnosti obklopují hostitelku. První z nich, obrovské ženě s tváří paviána se pod šaty z černého brokátu rýsuje každá vrstva tuku, které jí bez míry brázdí břicho; v ruce drží partituru a poslouchá koncert. Vlasy střižené ve vojenském stylu, krvavě zbarvené tváře i nos a obrovské váčky pod očima jen zdůrazňují hrubost její tváře; jediný detail koketérie, který si dovolila, je motýl ze smaragdů a brilliantů nedbale přichycený v bílých vlasech ostříhaných skoro do hladka. Popsat tu druhou, strašně hubenou, znamená zřítit se do propasti těch nejvýstřednějších šatů a líčidel. Její tvář s propadlými čelistmi a vráscitá ústa, která dokládají absenci chrupu, jsou zkrášleny živými barvami; je oblečená jako Turkyně, totiž do širokých kalhot, a z ramen jí splývají bílé závoje. Mezi těmito dvěma ženami stojí královna Titánie s vavřínovou korunou, zahalená do bílé tuniky, v jejichž záhybech připomíná sochu. Alici znovu překvapí její krása, která se v blízkosti těch dvou oblud násobí. Zbytek

společnosti sestává z devíti nebo desíti žen v různém věku, některé jsou velmi mladé a ve společnosti se zcela jistě ukazují teprve krátce. Všechny vypadají jako by stály modelem.

Mladík se přiblíží k velicí skupině, zastaví se u ní a po skončení koncertu, který trvá už jen několik minut, líbá ruku a pak i tváře té, kterou, přes výstřednost situace., Alice již může považovat za známou. Nádherná žena ověněná vavříny se spokojeně usmívá; pak se v jednu chvíli prudce postaví, přistoupí k hudebníkům, pohladí tvář jednoho z těch andělských flétnistů a začne si povídat s dirigentem. Gestem přivolá tlustou madam s opičím obličejem, ta se přikulhá s pomocí hole, jejíž rustikální suky se do tohoto salonu naprosto nehodí, a odevzdá ji partituru.

Alice vidí svého společníka a průvodce, jak líbá ruce, tváře i čela žen, jež se v mžiku pustí do hlučného hovoru, jako by si chtěly vynahradit předepsané mlčení v průběhu koncertu. Hovoří o něčem s tou nejstarší, bezzubou, a ona jej začne poklepávat po rameni vějířem a propukne v chechot, který prořízne atmosféru jako by vzduchem prolétlo hejno vran. Alice je výrazem její tváře znechucena, otočí se ke zdi, na které však visí velké zrcadlo, v němž se scéna odráží, a Alice má i přes tu vzdálenost pocit, že se dívá přímo na bezzubé dásně stařeny. Když se k ní lehkým a pevným krokem mladík vrátí, zjistí, že je ještě krásnější, než jí na první pohled připadal; jeho vlasy jsou tak oslňující, že ji na chvíli přepadne pokušení zdvihnout ruku a hrát si s nimi. Jeho dětské zuby ve spojení s evidentně mužným zjevem jí způsobují nečekanou závrať.

„Jak se jmenuješ?“ ptá se jí.

„Alice! Alice Browenová! A vy?“ odpoví, aniž by přistoupila na tykání.

„Protože jsme v domě Titánie, můžeš mi říkat Puck. Můžeš mi říkat, jak chceš! Pojd', Titánie a její společnost tě touží poznat.“

Ještě neudělají krok, když v tom se náhle otevrou dveře. Přiběhne bledá a unavená služebná, která si upravuje krajkový čepeček. Zadýchaně křičí:

„Paní! Komtur se vrátil! Paolo neuposlechl vašich rozkazů! Nechal jej vstoupit!“

Ženy okamžitě dávají najevo své naprosté rozčilení. Některé se postaví, zakryjí se svými šálami, utíkají a obklopují Titánii, která je zaskočena překvapivou informací a partituru upouští na zem. Obrovská žena s vojenským sestřihem se začíná chvět jako stéblo trávy, opírá se o hůlku a kulhá ke svému místu, kde si nešikovnou rukou sundává motýlka z drahých kamenů a snaží se jej ukrýt ve

výstřihu. Zoufalá z toho, že se jí tam bohužel už nic nevejde, schovává jej alespoň pod jeden z polštářů. Hudebníci také přestanou hrát, nechávají na místě partitury i nástroje a zůstanou nehybně sedět před svými stojany v očekávání rozkazu. Obličej hostitelky se nervózně napne. Alice v její tváři nachází ten stejný výraz bohyně rozechvělé hněvem, který ji tolik fascinoval, když ji viděla na náměstí. Titánie pozdvihne ruku bojovným gestem jako by chtěla poručit svému stádečku obdivovatelů, aby zachovalo klid.

Mladý Puck pošťuchuje Alici na kraj salonu, kde se sám ukrývá za paraván. Ona však svým chaotickým jednáním jakoby částečně předvídá scénu, která má teprve přijít. Za vyděšenou služebnou se objeví muž, kterého dnes odpoledne viděla, jak chce vyskočit z gondoly. Jeho dech prozrazuje spěch, s jakým vyběhl schody. Je to muž, neobyčejně vysoký, jehož silueta s ošklivým tlustým břichem ve tvaru hrušky, v kombinaci s šedou vestou, vypadá poněkud směšně. Zbytek jeho oděvu má černou barvu mnišského hábitu. Působí, že každou chvíli omdlí; zvedá ruce k očím, jako by vystoupil z absolutní tmy a teď je oslněn z přemíry světla, a zároveň jako kdyby nebyl schopen překonat hrůzu z podívané, která se odehrávala před jeho očima. Odkrývá si obličej a jeho husté obočí vypadá poněkud rozčuchaně. Několika nejistými kroky se přiblíží k hloučku. Zastaví jej hlas Titánie; mluví hlubokým hlasem zvyklým poroučet. Onen noblesní tón, ta jasnost výpovědi, nekorespondují s extrémně napjatým výrazem ve tváři ani s hněvem v jejích očích.

„Takže jste se rozhodl vrátit? Pokud si dobře pamatuji, řekl jste, že víckrát nepřejdete práh tohoto domu. Jsem si jistá, že jsem vás to slyšela odpřísáhnout.“

„Je to tak! Je to tak!“ odpoví nepřítomně komtur, aniž by věnoval sebemenší pozornost vyřčeným slovům, a kráčí směrem k hloučku, z něhož se náhle oddělí ta bezzubá stařena, vezme hůlku, kterou opřela o křeslo její obězní a rozechvělá přítelkyně, uchopí ji po obou stranách a, jako ledoborec, kterému došlo palivo, jako křehká potácející se závora, zběsile vyrazí vstříc vetřelci. Načež tento pronikne hlouběji do salonu a vystaví se ještě víc záři světla z lustrů, je na něm poznat fyzická únava, chorobná bledost, tělesné opotřebení, ale všechny jeho pohyby se tomu snaží umíněně vzdorovat. „Je to stařec! Tak starý jako ten opotřebovaný Casanova z její čerstvě přečtené knížky!“, myslí si Alice a přeběhne jí mráz po zádech. Muž natáhne obě ruce, chytne hůlku uprostřed a rychlým prudkým pohybem odhodí stařenu, která ji drží na obou koncích, ta zakolísá a vzápětí padá jako přemožený brouk vedle křesla se zlatými opěradly.

„Je to tak! Tak jsem se rozhodl!“ popadá dech a pokračuje, „ale dnes jsem se dozvěděl, že budete pořádát koncert a dnes odpoledne se má zkoušet. Hudba, jak je známo, ochočuje šelmy, dokonce i ty nejnebezpečnější, což mne donutilo sem přijít.“ Přiblíží se k Titánii a prudce zatřese jejím ramenem. V nastalém zlověstném tichu je slyšet jen přiškrčené a nasupené krákání shozené stařeny. S prosebným hlasem, který nemá nic společného s jeho živelnými a siláckými gesty, komtur pokračuje: „Titánio, opusť tuhle společnost! Dosud máš čas zanechat tohoto šílenství! Buď opět sama sebou, Titánio!“ vzápětí však znova zaujal útočnou pozici a zakřičel:

„Ubohá bláznivá ženo, ve svém věku ses stala výsměchem celého okolí!“ Všichni přítomní, od stařeny skučící v křesle až po andílky vyňaté z obrazu Melozza da Forli, vypadají jako by čekali na tento výrok a konečně mohli zaútočit. Obézní osoba s opičím obličejem patrně zapomněla na svou nechutně zbabělou reakci, kterou nedávno předvedla. Stoupne si a hledá hůlku, když ji nenachází, opře se o opěradlo křesla. Začne mu nadávat sprostě jako dlaždič, těmi nejneslýchanějšími hrubými výrazy, které je schopna vyplodit lidská řeč. V této aktivitě jí sekunduje celá společnost. Je slyšet nadávky vytvářející útočný řev proti jedinci, který stále ještě drží hostitelku za rameno, ta jediná, jak se zdá, je přemožena jeho slovy. Bezzubá stařena se opět postaví, pevněji vklouzne do svých zlatých bačkor, upraví si tu hromadu závojų a šelmím krokem se plíží k dvojici.

V té chvíli se zpoza paravánu vynoří mladíkova ruka a přitáhne k sobě Alici, která jako zhypnotizovaná sleduje celou scénu; netrpělivými pohyby ji dotáhne ke dveřím vedoucím do knihovny s klenutým stropem.

„Hraběnka Mustazzová je velmi odvážná, ale její hloupost ji zničí a zkompromituje Titánii,“ vysvětluje jí, „jako vždy přijede policie. Bude lepší, když odsud zmizíme.“ Hlavní představitelka ztrácí poslední zbytky vůle i rozhodnosti a nechá se vést. Její průvodce začne svými prsty přejíždět po hřbetech knih až, zdá se, najde tu pravou. Vidí ho, jak vytahuje velmi objemnou knihu. Jak zasunuje ruku pod kožené desky, přichází moment překvapení, aniž by vytáhl jakýkoliv klíč, vrací knížku na původní místo se slovy: „Bude lepší dostat se ven hlavním kanálem. Sehnat zastřešenou gondolu by neměl být problém. Nikoho nenapadne nás sledovat.“

Alice jednu chvíli cítí jak nevolnost, která ji sužovala a která tolik vylekala slečnu Viardotovou dnes ráno, se jí vrací ještě intenzivněji. Cítí, jak jí stoupá horečka, pálí oči, ztěžkla víčka a rozbolelo celé tělo. Představa, že popluje kanálem, bude obklopena vodou a mlhou, ji vyděsila; posledními zbytky vlastní vůle se

pokusila alespoň trochu odporovat, slyší svůj hlas, který úzkostně říká, že by raději zůstala, prosí jej, aby ji ukryl na nějakém místě, kde by mohla přečkat noc, slibuje, že se nehne z místa, nebude dělat žádný hluk ani nikoho nebude rušit. Ať uteče on, jestliže mu jeho nepřátelé chtějí ublížit! Ona je nevinná, nikoho nezná; jestli se jí budou ptát, to jediné, k čemu by se jim mohla přiznat je to, že se nechala svést zvědavostí, ovšem to jí nepřipadá jako závažný přestupek, a bez pozvání přišla na koncert...

„Pro dvě flétny, od Domenica Cimarosy“, uzavírá on učitelským tónem.

Je zoufalá, potřebuje získat trochu času, aby se vzpamatovala. Nevinná Alice vypráví svému průvodci, jak četla román o Casanovi od jednoho vídeňského autora, ale ne zcela ho pochopila, protože se jí nepodařilo přijít na kloub symbolům, a že to jediné, co četbou získala, je strašné břemeno násilí, protože, ačkoliv má působit humorně, jedná se o příběh plný neuctivostí, krve, prznění a jiných zvrhlostí, dodá, že přesto přese všechno upřednostňuje proradnost Casanovy (a to je něco, k čemu sotva začíná docházet) před pošetilostí třeba těch dvou starců, sourozenců Riccordiových, objevujících se ve dvou pasážích knihy jako patetické, ufnukané a bezvýrazné stíny oproti zocelené figuře benátského dobrodruha, který zrazuje, vniká a ničí.

Billie Upwardová, až do konce oné pomatené hudební besedy, používala naprosto šíleně puntičkářskou metodu popisu, aby zachytila Aliciny dojmy. Zdá se, že jakousi zvláštní hodnotou pro ni bylo líčení vlasů svých postav. Je možné, že pro Billie to v osobním životě bylo důležité. A jemu, když četl detailní charakteristiku Titánie, toho mladíka, co chtěl, aby se mu říkalo Puck, tlusté stařeny s nakrátko ostříhanými vlasy, nebo té téměř plešaté a bezzubé, která se snažila na své lebce vytvořit jakousi ohavně rudou kadeř, nezbyvá, než si vzpomenout na zvláštní proměnu, kterou v tomto smyslu utrpěla samotná autorka, ze skoro slámově žlutého účesu nakrátko, jež nosívala, když ji poznal v Benátkách, v zahradě jednoho paláce, který pravděpodobně sloužil za dějiště jejího příběhu a který měla ještě po celou dobu, kdy se s ní vídal v Římě, až po divokou hřívu, černou jak uhl, obarvenou jakýmsi přípravkem, o jehož kvalitě by se dalo pochybovat. Ale od toho momentu se lineárnost příběhu láme a čtenář se dostává do jakéhosi typu mlhavého deliria. Je tedy ta první část *Přiblížením* a následující tím *Útěkem*, jak to hlásal název? Tisíce příběhů mají snahu vytvořit se tak, aby začínaly útekem, což vede k jejich zániku na základě vzniku dalších takových. Když se nechá vést svým společníkem, který nevyhoví její prosbě, aby ji ukryl v jedné z tisíců skrýší, jimiž jistojistě oplývá palác,

a který se na ni dívá s určitou ironií ve chvíli, kdy mluví o právě dočtené knížce a o možném významu života, pocity mladé dívky se otevrou jakési sérii stínů a náhlých prozívaní. Billie udělá z Alice návštěvnici typu Alefa obklopeného Benátkami. Dvojice proběhne chodbičkami, vystoupá schody, dostane se až na dno ponurých sklepů, pronikne do opuštěných kobek, do vinných sklepů, nejspíš zapomenutých svými majiteli, s hnijícími truhlami a sudy, projdou podzemními místnostmi, až konečně dorazí k malým dvířkům, které je zavedou ke známé hrázi. Tam na ně čeká gondola se strašidelným převozníkem, oděným do přiléhavého černého trikotu s šarlatovým pruhem látky kolem pasu; tvář má zakrytou maskou stejné barvy, v čemž je sice něco komického, ale mnohem víc je to hrůzné. „Jak zvláště se stmívá v Benátkách!“, myslí si Alice, zatímco pozoruje plynové hořáky, rozseté podél kanálu. Slyší útržky písní, které se jí odrážejí v uších a pletou s posledními akordy koncertu Cimarosy, který slyšela před chvílí, cítí, jak jí srdce začne bít prudčeji pokaždé, když ji zakolísání gondoly nahne k jejímu společníku, v jehož pachu se mísilo všechno; směsice kolínského vody a tabáku, jimiž načichnul v paláci, nahradil pikantní zápach kůže a rezné vlny, ze kterého se jí dělalo mdlo, a skoro už mu to chce sdělit, když si uvědomí, že dáma nemůže říkat věci podobného rázu. Zdá se, že přečetl její myšlenky, neboť v té chvíli začal vysvětlovat, jak dnes dopoledne pózoval pro jeden „vesnický koncert“, a proto má dosud rozčuchané a neupravené vlasy a tyto kožené kalhoty, zkrátka a dobře, má moc rád. Je to naposled, co si vzpomene, že existuje nějaký internát ve Švýcarsku a žena s asketickými rty jménem Viardotová a že k cizímu člověku si mladá dívka některé otázky může a jiné nesmí dovolit. Padne na ni silná únava a položí se do chlapcova náruči, hlavu má opřenou skoro u jeho krku. V uších se jí odráží mužovo bouřlivé pulsování krve. Čas od času potkávají gondoly zakryté plachtou a se zavřenými okénky, z nichž je slyšet smích a melodie louten, viol a píšťal, a když se přiblíží ještě víc, mlaskání podezřelého původu; ona se jej ptá, jestli věří, že smysl života spočívá v pochopení a v přijetí faktu, že život smysl má, nebo to popřít, či jednoduše zůstat lhostejným k jedné i druhé variantě a pouze být šťastný jako ta skupina lidí v maskách, co hraje karty na malém plácku, zatímco ženy v širokých pláštích z lesklého saténu, jimiž jsou zahaleny od hlavy až k patě, také zamaskované, si šeptají něco do ucha a tiše se smějí a kousek dál od nich kurtizány krmí sýrem a kaštaný pávy přivázané ke svým pracovním lavicím a vyprávějí si nestoudné historky, ve kterých přehánějí určité kvality námořníků nečekaně připlouvajících ze severu, kteří je rozervávají v průběhu

soulože a způsobují jim šílenou bolest i rozkoš; o požitkářských kanovnicích, kteří je zahrnují dobrotami připravenými z koření dovezeného z Orientu a dávají jim pít teplé a aromatické víno, které jim způsobuje stavy smyslnosti, z nichž se ani po mnoha dnech nemohou dostat a také mluví o své první nešťastné lásce, o milenci, který se tu krátce objevil a jednoho dne, bez jediného slova, navždycky odešel, o jiném, kterého pouliční hádka donutila utéct z města, o dalším, kterého nemoc přivedla k šílenství, o řezníkovi ze čtvrti, o plavčíkovi, který se v domě zjevil, jako by jej poslala samotná Panna Marie, o rybáři, o studentovi, o herci, o cestovateli. Stejně jednoduše jsou schopny se smát jako plakat. Zdá se, že větší potěšení mají z toho, co lásku předchází, než ji prožívat. Mluví a smějí se, mluví a pláčou a vypadá to jako by jim to všechno způsobovalo stejné potěšení, až na dvě nebo tři ponižující situace, o kterých se nikdy nezmiňují a jimž je vystavila jejich profese. Otevřená okna dovolují Alici poznat všechny benátské domácnosti, dovědět se o všech tragédiích, rozmarech i radovánkách. „Svět se neodhaluje postupně, ale současně a docela.“ Stiskne ruku nápadníkovi, aby mu poděkovala za tuto plavbu; on si ji přiloží k ústům, a pak zvedne hlavu a dlouze ji políbí na rty; a ona poznává lásku mladého námořníka, který ráno přijel z Alexandrie, sicilského zahradníka, kterého markýz de Chioglia donutil cestovat z panství svého švagra v Agrigentu, aby vysadil jasmínové keře a citrónovníky ve svých visutých zahradách, markýze samotného i jeho strýce, zvrhlého kardinála, kardinálova sekretáře, jenž po nocích píše rozpustilé sonety a ukládá je pod talíře na stole v paláci, jeho přítele, mladého sekretáře anglického posla, který se třikrát týdně vydává za město a prohání se na koni od rána do noci. Stejným způsobem, jako je mladík všemi mladíky, kteří se kdy ocitli v Benátkách, poté, co se vymaní z náručí, se před ní otevírá životopis města, od chvíle, kdy tohle absurdní místo bylo vybráno k jeho založení až do oné květnové noci roku 1928, a už proto je nedůležité ptát se svého společníka na význam čehokoliv teď, když náhle pochopila, že to důležité není v otázkách ani v odpovědích, ale v tom nechat smysly, aby poznávaly, mýlily se, napravovaly.

Tohle je jednoznačně tou nejriskantnější částí příběhu; tou nejodvážnější, pokud jde o literární experiment. Pokud se spisovatel bude snažit popsat všechna období, která stvořila nejen Benátky, ale i tu nejzaprášenější a neznámou vesnici, vždy se bude pohybovat na velmi tenkém ledě. A Billie se tak docela nevyhne směšnosti a nebezpečí poněkud prázdného řečnění. Protagonistka vidí, jak její průvodce vychází z operního představení, je do něj zavěšena Diva, která perfektně

zazpívala Normu a kterou o několik hodin později uškrtní na té stejné pohřební gondole; pozná ho, když je Řekem ze Sýrie a snaží se nalákat dcery jednoho notáře, aby nastoupily na jeho koráb, pod záminkou, že jim ukáže jemnou látku; objeví ho ve chvíli, kdy špehuje koupelnu svých sestřenic a také, když se ve zbožné oddanosti účastní pohřebního obřadu své první milenky. Nad lagunou se náhle začne probouzet svítání. Je to, jako by gondola proplouvala zlatým deštěm. Benátky svlékají šat svých přepestrých dějin. Fasády se stále víc podobají těm jarním z roku 1928; převozníková maska už neexistuje, mladík cestující po jejím boku nechává rozplynout přízraky všech těch mužů, kterými tuto noc byl, aby se stal pouze tím urostlým chlapcem sportovní postavy, s vystupujícími lícními kostmi a dětskými zoubky. Když konečně přirazí k hrázi, otevřou se velká vrata; tentokrát s jistotou nacházejí přímou cestu, aniž by se museli ztrácet ve sklepech a chodbách plných plísně, kterými předtím museli projít. V tichosti vyjdou po schodech vedoucích do zahrady, na malou terasu se dvěma eukalypty, s několika růžovými keři a zdmi zahalenými do popínavých svlačců s rubínovými květy, kde jsou čas od času zvyklí snídat zdejší obyvatelé. Celou scénu ozáří sálavý paprsek světla. Pod markýzou s vybledlými širokými modrými pruhy střídajícími se s jinými, které mají jen docela zlehka špinavou bílou barvu, snídají tři osoby. Služebná, která předchozího dne neupraveně a ustrašeně vpadla do salónu, tlačí vedle sebe vozíček s ovocem, kávou a houskami. Je naprosto nevhodné přicházet na návštěvu v době, kdy lidé ještě nejsou ve stavu návštěvu přijmout, říká si, když vidí Titánii s obličejem pokrytým silnou vrstvou bílého krému a s vlasy upevněnými nahoru pestrým šátkem. Komtur, v domácím županu, si nalévá kávu a později se zahloubá do četby novin, zatímco hraběnka Mustazzovou, zahalená do orientální tuniky a s turbanem, pod nímž skrývá svou skoro holou hlavu, rozdrobí do misky s mlékem velký kus housky. Alice cítí, že včerejší drama na konci zkoušky bylo falešné, komedie, kterou vymyslela trojice lidských trosek, jež předstírá pestrý život, dosud plný vášně; zatímco jejich skutečným životem je tato ranní harmonická chvíle, v níž ji srdečně zvou na společnou snídani, jenže tato realita se moc neliší od života sourozenců Riccordiových z vyprávění o Casanovi, kteří přes veškerou svou výmluvnou gestikulaci, nakonec vždy splní rozkazy, které jim dají jiní a přijmou almužnu, kterou jim čas od času nabídnou, a že její průvodce, krásný Puck, tím že se spokojeně posadil ke stolu, rozhodl se pro to povadlé společenství, které zrovna teď snídá, pro všechno, co ve skutečnosti neexistuje. Bez rozloučení a bez toho, že by si

jejího odchodu kdokoliv všiml, Alice zamířila k východu, požádala Paola, aby otevřel bránu a unaveným krokem odkráčela do hotelu.

Když se slečna Viardotová a její studentky vrátily plné novinek a nadšené z cesty do Vincenzy, našly Alici blouznící a s vysokou horečkou. Učitelka zavolala doktora, který potvrdil vážnost infekce. Je nezbytné, aby nikdo nevcházel do pokoje k nemocné. Učitelka se smyslem pro disciplínu, kterým byla pověstná, zůstává celé noci v pokoji vedle nemocné, zatímco ve dne prochází s ostatními studentkami všechna předběžně naplánovaná místa se záměrem jim objasnit historii Benátek a jeho umění.

Když si Alicini rodiče přijeli pro její ostatky a s pomocí tety Ann sbalili kufry, posbírali šaty i osobní věci té lehkomyšlné, snad jen o něco víc uzavřené dívky, než byly ty ostatní, učitelka si pomyslela, že by do budoucna bylo lepší, kdyby se výlet do Benátek vynechal, zdejší klima je v tomhle ročním období smrtelné. Navrhne, aby se příště navštívila Florencie nebo Řím, což se snaží prosadit již léta, a to především od té doby, co jedna z žákyň, tehdy to byla Peršanka, měla vážný úraz a škola měla spousty problémů s jejím otcem, a tento výlet jí zajistil dostatečně vážný argument, který potřebovala, aby přesvědčila paní ředitelku. Poslední den melancholicky sleduje s děvčaty představení v divadle La Fenice, jímž se výlet završuje; zpívají Wagnera, kterého vždycky nenáviděla.

Moskva, říjen 1980

3.4. Komentář překlady povídky Benátský příběh Billie Upwardové

Benátský příběh je na rozdíl od Nokturna postaven nikoliv na spletnosti časových rovin a prolínání různých situací a dialogů, nýbrž na komplikovanosti myšlenkových postupů hlavní představitelky. Příběh se začíná odehrávat v průběhu cesty do Benátek. V tomto mytickém městě mají být rozuzleny nejasnosti, které protagonistka nachází v knize o Casanovi.

Povídka začíná úvahou vypravěče, se vši pravděpodobností kolegy spisovatelky Billie Upwardové, nad příběhem, který Billie nazvala *Closeness and Fugue* (později se objevuje překlad tohoto názvu jako Blízkost a útěk). Hlavní úlohu v něm má studentka švýcarské internátní školy Alice. Příběh se začíná odvíjet v momentě, kdy dívky s internátní školy, ve společnosti slečny učitelky Villardotové, odjíždějí autobusem na školní výlet do Benátek. Po celou cestu jsou dívky nuceny vyslechnout množství informací o reáliích Benátek, o kulturních záležitostech spojených s tímto městem, o umělcích, politicích, vládci, architektuře ad., kterými je zahlcuje slečna Villardotová. Touto pasáží autor vytváří druh jistého poklidu až nudy. Děvčata pospávají, Alice poslouchá na půl ucha, nedočkavě vyhlíží Benátky, ale ve skutečnosti její mysl zaplňuje zcela jiný předmět zájmu: „příběh jednoho vídeňského autora o Casanovi“.

Po příjezdu do města jsou dívky ubytované v hotelu. Alici není úplně dobře a má vyšší teplotu. Slečna Villardotová ji tedy nechává na hotele. Alice spí až do odpoledne. Je uchválena nádherou nového okolí a zaujme ji obchod, který zprvu považuje za obchod se skleněným zbožím. Neodolá, oblékne si šaty, podle všeho velmi krásné, ozdobí se a vyjde před hotel. Při bližším prozkoumání okolí zjistí, že obchod nenabízí sklo nýbrž šperky. Prohlíží si je a sní o manželovi, se kterým bude chodit na plesy do vysoké společnosti ověšena možná ještě krásnějšími šperky, než jsou ty za výlohou, totiž těmi, které zdědí po své tetě Ann. Její snění přeruší nový předmět zájmu. Elegantní žena kolem šedesáti let, kterou vidí přecházet přes ulici. Sleduje její kroky. Pak se vrací na hotel a znovu se její myšlenky ubírají směrem k rozečtené povídce. Znova na chvíli usne, je zvědavá, jestli zahlédne krásnou paní.

Vychází z hotelu a její kroky vedou přímo k domu, kam prve viděla vstupovat tu ženu. Mladík, kterého dříve zahlédla nabízet tamté ženě rámě, ji umožňuje vstoupit dovnitř. Alice je okouzlena prostředím, vše se jí zdá pohádkově krásné. Mladík, který se představí jako Puck, ji uvede do salonu, kde v té chvíli koncertuje

komorní orchestr. Středem pozornosti je však ta elegantní žena, o níž se dozví, že se jmenuje Titánie. Nejbližší společnost jí dělají dvě ženy, jejichž charakteristiky autor puntičkářsky popsal.

Idylická scenerie je přerušena vpádem udýchané služebné, která hlásí příchod komtura. Dochází k patetickému dramatu mezi komturem, Titanií a jednou z jejích společnic. Puck bere Alici za ruku a odvádí ji nenápadně pryč se slovy, že každou chvíli přijede policie. Alice se bojí, snaží se jej přemluvit, aby ji ukryl někde v paláci. Zmateně mu začne vyprávět o knize, kterou čte a které nerozumí. Puck ji poslouchá, ale trvá na svém. Procházejí starými sklepeními, suterény, polorozbořenými podzemními kobkami, aby nakonec vyšli na malé molo, kde na ně už čekala gondola s převozníkem. Tuto malou noční odyseu autor přirovnává k Alefovi obklopeném Benátkami.

Nechávají se vozit až do rána a představa o tom, co se tam skutečně stalo, je na každém čtenáři. Alice se ze začátku snaží diskutovat na téma knihy, pokládá Puckovi ošemetné otázky o smyslu života, ale později už cítí jen jeho vůni a je to naposledy, co si uvědomuje sama sebe, odkud je a že někde existuje nějaká slečna Villardotová.

Ve svých představách vidí v Puckovi všechny muže a jejich předky i potomky. V pootevřených oknech domů sleduje dějiny Benátek. Slyší všechno, co si kdy lidé pověděli. Jenže se začíná rozednívat. Gondola přiráží k molu. Puck zavede Alici do domu, kde se minulou noc konalo hudební představení. Titánie s vrstvou krému na obličeji spokojeně snídá po boku komtura v županu a společnost jim dělá její bojovná bezzubá společnice. Puck, který ještě před několika momenty byl všemi muži, si sedá ke společnosti, kterou Alice právě začala pohrdat. Dal přednost lidským troskám, ničemu. Dyž se ještě téhož dne slečna Villardotová i s děvčaty vrátí z výletu, nachází Alici v horečkách. Alice blouzní. Doktor konstatuje infekci. Rodiče si přijíždějí pro mrtvé tělo Alice.

Závěr slečny Villardotové: ukončit výlety do Benátek, jejich přesměrování do Říma či Florencie.

V této povídce vážnější problémy s překlady jednotlivých výrazů nebyly. Bylo však náročné pochopit a přeložit velmi dlouhá souvětí, která v jistých případech jako by pohlcovala sama sebe. Skutečnost se prolíná s horečnatým blouzněním Alice, což ve výsledku působí magickým dojmem. Sám autor textu – vypravěč – píše: *Es*

difícil descifrar las intenciones del texto. ¿Qué era? ¿Un combate entre las posibilidades de asociación y desintegración de la consciencia? (str. 32-33). Překlad: Je těžké rozluštit záměr textu. Jaký byl? Souboj mezi možnostmi spojení či rozkladu vědomí? A dodává: *La trama se teje en el subsuelo del lenguaje; intentar relatarla de modo lienal sería una trición a la escritora.* (str. 33). Překlad: Zápletky vychází z hlubin jazyka; pokus o její výklad lineární formou by byl zradou autorky.

Autor – Pitol – tak čtenáři předkládá recept, jak knihu chápat. Prostřednictvím vypravěče sám analyzuje text, který je přesycený odkazy na Borgesův Alef – jako vnímání všeho v jednom místě a čase. Jako by povídka svým překvapivým koncem odpovídala definici, která je uvedena opět přímo v textu: *Miles de historias intentan formularse a partir del inicio de la fuga para ser destruidas desde su nacimiento por la aparición de otras nuevas* (str. 51). Překlad: Tisíce příběhů mají snahu vytvořit se tak, aby začínaly útekem, což vede k jejich zániku na základě vzniku dalších takových.

Co se týče vlastních jmen, ponechala jsem je v původním tvaru. Ženská příjmení podle českého úzu přechyluji (viz. Viardot – Viardotová, Upward – Upwardová ad.). Váhala jsem, zda jméno tety Ann přeložit českým Anna. Později jsem však došla k závěru, že autor použil anglický tvar záměrně, aby tak zdůraznil původ hlavní hrdinky. Mohl použít španělskou verzi jména, tedy Ana. V tom případě bych s překladem do češtiny neváhala.

4. Závěr

Předmětem této diplomové práce je komentovaný překlad povídek *Nocturno de Bujara* a *Relato veneziano de Billie Upward* mexického spisovatele, překladatele, diplomata a učitele Sergio Pitola.

V úvodu práce jsem se snažila přiblížit stručnou charakteristiku díla. Pokusila jsem se vysvětlit, proč mne tyto povídky zaujaly. Další kapitolu jsem pak věnovala stručnému životopisu Sergio Pitola a jeho dílu.

Nejvíce místa je však věnováno samotným překladům obou povídek. Děj povídky *Nocturno de Bujara* se odehrává v mnoha časových rovinách, zatímco *Relato veneciano de Billie Upward* si zakládá především na úvahách o vnímání světa, propojují se v něm sny i skutečnost. Zachování původního stylu autora a snaha přeložit povídky tak, aby neztratily nic ze svého půvabu, bylo mým prvořadým cílem.

V komentáři k překladu jsem kromě pochopení předlohy chtěla také nastínit problémy, se kterými jsem se při překladu potýkala. Při práci jsem se opírala o teoretické poznatky Jiřího Levého, vycházela jsem rovněž z textů Zlaty Kufnerové.

Podle Levého musí překladatel především správně pochopit předlohu, charakter textu, pochopit skutečností v díle vyjádřené, proniknout za text k postavám, situacím a myšlenkám; překladatel musí počítat se čtenářem, pro kterého překládá.¹¹ Proto jsem před samotným komentářem věnovala prostor rovněž pochopení předlohy (překladatel by měl být na prvním místě především dobrý čtenář).

Při překladu ze španělštiny jsem se často potýkala s velmi dlouhým souvětími, která působila velmi komplikovaně, z pohledu čtenáře byla náročná a vyžadovala značnou dávku soustředění. Ve španělštině je samozřejmě používání složitě vystavěných souvětí poměrně běžné. Španělská syntax se opírá o použití gerundií, infinitivů, participií. V češtině by se např. gerundia mohla nahradit přechodníky, což by ovšem působilo archaicky. Při překladu jsem proto některá místa krkolomná souvětí rozdělila do více vět. K tomuto řešení jsem se však nechylovala příliš často,

¹¹ Jiří Levý, *Umění překladu*, Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 17-48.

chtěla jsem v co možná nejvyšší míře zachovat autorův styl. Pitolův způsob psaní a vyjadřování na mě působí natolik komplikovaně, že by bylo škoda čtenáře o tento autorův záměr ochudit.

5. Resumen

El objetivo principal de la tesis es la traducción comentada de dos relatos *Nocturno de Bujara* y *Relato venezolano de Billie Upward* de Sergio Pitol, el escritor, traductor, diplomata y profesor mejicano.

En la introducción intentaba acercar la más breve característica de la obra. Expliqué la razón por la cual he elegido estos dos relatos. En el siguiente capítulo me he dedicado a la biografía de Sergio Pitól y su obra.

La traducción de los relatos representa la parte más extensa de mi trabajo. El estilo de *Nocturno de Bujara* inclina más a las diferentes planos del tiempo, mientras que el estilo del *Relato veneciano de Billie Upward* se basa en las deliberaciones y percepciones del mundo dónde se mezclen los sueños con la realidad. Lo que más me importaba era el mantenimiento del estilo de la obra original, a que no pierda nada de su propio encanto.

La última parte de mi trabajo está dedicada al comentario de la traducción, en el cuál, además de la parte dónde escribo sobre el entendimiento de la obra, me dedico a los problemas con los que me había enfrentado durante la traducción. Entre los más difíciles aparecen por ejemplo temas como: construcciones oracionales, traducción de nombres propios, problemas de fraseología, etc.

6. Anotace

Příjmení a jméno autora:	Švecová Veronika
Název katedry a fakulty:	Katedra romanistiky FF UP v Olomouci
Název práce:	Komentovaný překlad vybraných povídek Sergio Pitola <i>Nocturno de Bujara, El relato veneciano de Billie Upward</i>
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr.
Počet stran (znaků):	56 (117 950)
Počet příloh:	2
Počet titulů použité literatury:	22
Klíčová slova:	Sergio Pitola <i>Nocturno de Bujara, El relato veneciano de Billie Upward, Vals de Mefisto</i> komentovaný překlad překlad literárního textu translatologie povídka

Předmětem této diplomové práce je překlad dvou povídek mexického prozaika Sergio Pitola (*1933) *Nocturno de Bujara* a *El relato veneciano de Billie Upward* ze sbírky *Vals de Mefisto* (1984). Součástí diplomové práce je také komentář k překladu, kde se zabývám konkrétními problémy, se kterými jsem se během překládání setkala.

Annotation

Author's name:	Švecová Veronika
Department and faculty name:	Department of Romanistic Studies, Philosophical Faculty at the University of Palacký in Olomouc
Diploma thesis name:	Annotated translation of selected stories by Sergio Pitol <i>Nocturno de Bujara, El relato veneciano de Billie Upward</i>
Diploma thesis leader:	doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr.
Number of pages:	56
Number of appendixes:	2
Number of titles of used literature:	22
Key words:	Sergio Pitol <i>Nocturno de Bujara, El relato veneciano de Billie Upward, Vals de Mefisto</i> annotated translation translation of literary text translatology story

The object of this diploma thesis is a translation of two stories of a Mexican novelist Sergio Pitol (*1933) *Nocturno de Bujara* and *El relato veneciano de Billie Upward* from the collection *Vals de Mefisto* (1984). Apart from the translation itself there are commentaries where I deal with problems that have appeared during my translation work.

7. Bibliografie

PRIMÁRNÍ LITERATURA:

BORGES, Jorge Luis. *Zrcadlo a maska*. přel. Kamil Uhlíř, Josef Forbelský, František Vrhel. Praha: Odeon, 1989.

PITOL, Sergio. *Vals de Mefisto*. Barcelona: Editorial Anagrama, 1984.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

PALAPA QUIJAS, Fabiola. *La colección Sergio Pitol Traductor, de la UV, se enriquece con cuatro títulos más* [online]. La Jornada, 28. ledna 2010 [cit. 1. února 2010]. Dostupné na <www.jornada.unam.mx/2010/01/28/index.php?section=cultura&article=a06n1cul>.

PITOL, Sergio. *El cotidiano ejercicio de la escritura y la lectura es el premio mayor que puede recibir un escritor* [online]. Gaceta Universidad Veracruzana, N° 67-69, Julio-Septiembre 2003 [cit. 1. října 2010]. Dostupné na <<http://www.uv.mx/gaceta/Gaceta67/67/mar/mar2.htm>>.

PITOL, Sergio. *Juventud y primeros relatos* [online]. Gaceta Universidad Veracruzana, N° 98, Abril-Junio 2006 [cit. 1. října 2010]. Dostupné na <http://www.uv.mx/gaceta/Gaceta%20virtual%2098/Gaceta98/98/Inquietudes%20y%20Afaes/Inquietudes_02.htm>.

RIEBOVÁ, Markéta. *Pitol, Sergio (Premio Cervantes 2005)* [online]. literatura.cz, 5. prosince 2005 [cit. 13. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/18317/pitol-sergio-premio-cervantes-2005>>.

RIVERA DE LA CRUZ, Marta. *Sergio Pitol: El arte de la fuga* [online]. Reseñas. n° 7 Espéculo, [cit. 12. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.ucm.es/OTROS/especulo/numero7/pitol.htm>>.

TRANSLATOLOGICKÁ LITERATURA:

KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2009.

KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2003.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963.

SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIE:

DUBSKÝ, Josef. *Španělsko-český slovník*. 5. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992.

Geografický místopisný slovník světa. Praha: Academia, 1993.

HAVRÁNEK, Bohumil (red.). *Slovník spisovného jazyka českého I-IV*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960-1971.

CHALUPA, Jiří a kol. *Španělsko-český, česko-španělský slovník*. Praha: FIN PUBLISHING, 2008.

Malá ilustrovaná encyklopedie AŽ. Praha: Encyklopedický dům, 1999.

MALDONADO GONZÁLEZ, Concepción a kol. *Clave: Diccionario del uso del español actual*. Madrid: Ediciones SM, 2002.

Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. Vigésima segunda edición [online]. Dostupné na <<http://rae.es/rae.html>>.

SECO, Manuel. *Diccionario fraseológico del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar, 2004.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání, Praha: Academia, 2009.

Wikipedia – hesla:

La gauche divine – Wikipedia, la enciclopedia libre. [online]. [cit. 12. prosince 2010]. Dostupné na <http://es.wikipedia.org/wiki/Gauche_divine>.

Sergio Pitol – Wikipedia, wolna encyklopedia [online]. [cit. 30 září 2010]. Dostupné na <http://pl.wikipedia.org/wiki/Sergio_Pitol>.

DALŠÍ INTERNETOVÉ ZDROJE:

Pitol, el escritor que convirtió su vida en literatura [online]. elmundo.es, 1. prosince 2005. [cit. 13. srpna 2007]. Dostupné na <<http://www.elmundo.es/elmundo/2005/12/01/cultura/1133459786.html>>.